

**GÜNCEL SANATTA PERFORMANS VE
QUEER TEORİSİ YANSIMALARI**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
RESİM**

Aylin DEMİR

**Danışman
Doç. Dr. Eda ÖZ ÇELİKBAŞ**

**GÜNCEL SANATTA PERFORMANS VE QUEER TEORİSİ
YANSIMALARI**

Aylin DEMİR

Danışman

Doç. Dr. Eda ÖZ ÇELİKBAŞ

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Resim Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ağustos 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	2
DOĞRULUK BEYANI.....	3
ÖNSÖZ.....	4
ÖZET	5
ABSTRACT.....	6
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	7
ARCHIVE RECORD INFORMATION.....	8
GİRİŞ	9
1. BİRİNCİ BÖLÜM.....	16
PERFORMANS SANATI	16
1.1. Güncel Sanatta Performans ve Beden	28
1.1.1. Somatik Hareket ve Dans Terapisi Çalışmaları	34
2. İKİNCİ BÖLÜM	43
QUEER TEORİSİ KAVRAMI.....	43
2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Ayrımı	51
2.1.1. Güncel Sanatta Queer Sanatçıları ve Çalışmaları	59
ARAŞTIRMACININ ÇALIŞMALARI ÜZERİNE ANALİZLER.....	64
SONUÇ.....	80
KAYNAKÇA.....	82
GÖRSEL LİSTESİ	84
ÖZGEÇMİŞ.....	86

TEZ ONAY SAYFASI

Aylin DEMİR tarafından hazırlanan “GÜNCEL SANATTA PERFORMANS ve QUEER TEORİSİ YANSIMALARI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Eda ÖZ ÇELİKBAŞ

.....

Tez Danışmanı, Resim Ana Bilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Resim Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 15.08.2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr.Eda Öz Çelikbaş (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Evrim Çağlayan (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Kübra Şahin Çeken (İNÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Aylın DEMİR

İmza :

ÖNSÖZ

Ortak paydada buluşan kimlik ve cinsiyet söylencelerini performans sanatı ile incelemek, ayrımı yapılan, toplumsal hayatta sıkça karşılaşılan kimlik algısını vurgulamak bu tezin amacıdır. Çağdaş sanat ile birlikte farklı sanat alanlarında yapılan çalışmalara tez içerisinde yer verilmiştir. Cinsiyet ve kimlik ayrımını performans sanatı ile kaynaştırarak kimliksizlik bakış açısını tartışarak ortaya koymak bu tezin amacıdır. Tezin kapsamında ortaya çıkarılan ve halka açık (interaktif) performans sanatı çalışmaları, halkın verdiği tepkileri inceleyerek çalışmayla ilgili değerlendirme yapmayı kolaylaştırmıştır.

Yapılan çağdaş sanat eserlerinde performans sanatı çalışmaları incelenerek kimlik ve cinsiyet kavramlarına yer verme biçimleri algılanmış, sanatçıların sadece kimlik ve cinsiyet kavramları alanındaki performans üretimleri ele alınmıştır. Günümüz dünyasında eleştiriye açık olan bu alan üzerinde, duygusallık ve bağlanabilirlik yönleri sebebi ile nesnel eleştiri yapmak zordur. Kadına kadın eleştirisinde ya da erkeğe erkek eleştirisinde bulunmak zordur. Yaşanılan coğrafi kültür, ahlaki değerler ve günlük ahlaki pratiklere göre eleştiriler özel alan ihlali taşıyabilmektedir. Kadın, erkek vb. cinsiyet rollerinde bu tür eleştirilerin oldukça hassasiyetle yapılması önemlidir. Burada bahsedilen eleştiri kavramı özel alana saygısızlık değil; düşünceleri özgür ifade etme biçimidir. Tüm bunlarla beraber yaşanılan coğrafyadaki bireylerin sınırları dâhilinde hareket etmesi beklenmektedir. Araştırmada yer verilen sanat eserlerinin, performansların bu alanda ne gibi değişikliklere, ne gibi hareketliliğe sebep olduğu araştırılıp sunulmuştur. Zaman içinde değişen kadın ve erkek algısı, beden algısı ve bunu sanata yansıtan sanatçılardan örnekler verilmiştir. Araştırma boyunca yapılan çalışmalar, araştırmacının çalışmaları üzerine analizler başlığı altında incelenmiştir.

Queer ve güncel sanatta performans alanı ile yaptığım bu tez araştırmasında bana destek olan ve imkân sağlayan sevgili Doç. Dr. Eda Öz Çelikbaş'a teşekkür ediyorum. Performans çalışmalarında yer alan Sayın Orhan Ataman'a, fotoğraf ve video çekimlerine yardımcı olan Sayın Muhammed Al Hallak, Sayın Pınar Akkuş Ala ile Sayın Cansu Yüksel'e ve en büyük destekçim aileme teşekkür ederim.

ÖZET

GÜNCEL SANATTA PERFORMANS ve QUEER TEORİSİ YANSIMALARI

Toplumsal cinsiyet kültürünün, toplumda bahsedilen doğruluğu cinsiyet kavramı ile tartışılmaktadır. Toplumsal cinsiyette olan ikili cinsiyet kadın ve erkekten oluşmaktadır. Yapılan çalışmalar ile sanat alanından örnekler verilmiş olup performans alanındaki queer ve toplumsal cinsiyet temelli çalışmalara yer verilmiştir. Kadın ve erkek kavramları sürekli ayrı tutulmuş ve doğadan ayrılan bu iki eş parça toplum arasında belli statülere yerleştirilmiştir. Doğanın kendisini temizlemeye çalışarak doğadan kendisini esirgemesi istenmiştir. Formlara bölünen cinsiyetler zamanla belirli noktalarda eşitsizlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Güç ve istekler bu alanda etkili olmuş ve bu yargılar yadırganmamaya başlanmıştır. Kitle iletişim araçlarında kullanılan figürler gerçeği temsil eder pozisyona gelip gerçek hayatta karşılığını bulmaya çalışmıştır. Geçmiş yüzyılda kadınların hakları ile ilgili feminist hareketler dengeyi değiştirmiştir. Sanatta artık beden nesne olarak kullanılmaktadır. Bu sebeple farklı araştırmacılar kendi bedenlerinde kendi dışavurumlarıyla sunabilmektedirler. Bu araştırmada “ cinsiyet” yerine vurgu yapılmak istenen yerlerde “beden “ kelimeleri kullanılmıştır.

Araştırmada ayrıca yerel halkın, coğrafi bölgesine göre toplumsal ifadelerin sözlerle dışavurumuna yer verilmiştir. Şimdiye kadar yapılan kimlik teorisi araştırmaları sonucunda toplumsal pek çok konunun cinsiyete bağlı bulunduğu görülmüştür. Cinsiyet farklılıklarının ve bakış açılarının izin verebildiği ölçüde yapılan performanslar canlı, video veya fotoğraf aracılığı ile izleyici kitlesiyle buluşturulmuştur. Bu alanda yapılan çalışmalardan tez içerisinde örnekler sunulmuş, bazı sanatçılarla röportajlar gerçekleştirilmiş ve tez sahibinin çalışmalarının amaç ve hedefe yönelik tutumlarına yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Cinsiyet; Cinsiyet; Queer; Performans; Beden

ABSTRACT

PERFORMANCE in CONTEMPORARY ART and REFLECTIONS of QUEERTHEORY

The correctness of gender culture in society is discussed with the concept of gender. Gendered binary consists of men and women. With the works done, examples from the field of art are given, and queer and gender-based studies in the field of performance are included. The concepts of men and women have always been kept separate and these two equal parts separated from nature have been placed in certain statuses between the society. Nature has been asked to protect itself from nature by trying to clean itself. The genders divided into forms have revealed the concept of inequality at certain points in time. Power and desires have been effective in this area and these judgments have begun to be ignored. Figures used in mass media have come to the position of representing reality and tried to find their counterparts in real life. Feminist movements about women's rights in the past century have shifted the balance. In art, the body is now used as an object. For this reason, different researchers can present their own expressions in their own bodies. In this research, the words "body" were used in places where it was desired to emphasize instead of "gender".

As a result of the identity theory researches done so far, it has been seen that many social issues are related to gender. The performances, which were made to the extent that gender differences and perspectives allowed, were brought together with the audience through live, video or photography. Examples of studies in this field are presented in the thesis.

Keywords: Social Gender; Gender; Queer; Performance; Body

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Güncel Sanatta Performans ve Queer Teorisi Yansımaları
Tezin Yazarı	Aylin DEMİR
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Eda ÖZ ÇELİKBAŞ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	15.08.2022
Tezin Alanı	Resim
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	86
Anahtar Kelimeler	Toplumsal Cinsiyet; Cinsiyet; Queer; Performans; Beden

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Performance in Contemporary Art and Reflections of Queer Theory
Author of the Thesis	Aylin DEMİR
Advisor of the Thesis	Doç. Dr. Eda ÖZ ÇELİKBAŞ
Status of the Thesis	Degree
Date of the Thesis	15.08.2022
Field of the Thesis	Picture Art
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	86
Keywords	Social Gender; Gender; Queer; Performance; Body

GİRİŞ

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de cinsiyet hareketleri bulunmaktadır. Cinsiyet bağlamında ayırım ve etiket koyma ihtiyacına karşılık verilen isimler tüm dünyada birbirini desteklemektedir. İnsanoğlunun bir dine inanma ihtiyacı kadar eski tarihlere dayanan ‘isim bulma’ arayışı içinde olduğunu farz ettikleri için birçok varlığa seslenmek için bir ad koyulmuştur. Açıklanamayan olguları açıklamak, yanlarındaki nesnelere seslenme ihtiyacı gereği isim koymaya başlamışlardır. Zaman geçtikçe toplumda isim verilen varlıklar değişmeye ve gelişmeye başladıktan sonra olağan adlar varlıkları eksik tarif etmeye başlamıştır. İsim koyma; seslenme ve iletişim için gerekli olan birkaç hecenin bir araya gelmesidir. Dilin farklılıkları ve beden farklılıklarına takılıp görünüşe uygun isim türetme, cinsel tercih hakkının doğması ile tehlikeye girmiştir. Dünyada kabul gören cinsiyet türleri: kadın ve erkektir. Dünya ikili-birlik (dualite) üzerine kurulmuştur; kadın-erkek, iyi-kötü, güzel-çirkin, yakın-uzak, ...

Bu konuları beden üzerinden izleyen performans sanatı 1950-60 yıllarında ortaya çıkmıştır. Beden oluş anı içerisinde değişim ile iç içedir.

Teknolojinin gelişmesi ve sosyal hayatta canlılık nedeni ile insanoğlu daha çok görüp daha çok bilgi edinip, tercih hakkının aslında her zaman kendilerinde olduğunu anlamıştır. Bu gelişmeler nedeni ile dünya üzerinde farklı isimlerle anılan çok sayıda cinsel tercih ortaya çıkmıştır. Bu tezin konusu olan ‘queer’ terimi cinsel yönelimleri ve tercihleri içine alan bir şemsiye terimdir. Bu terim performans sanatı ile birleşmiştir. Beden uyum sağlayarak nötr hale gelmektedir. Queer ve performans birleşme anında etkileyici bir gösteriye ortaklık etmektedir. Teknoloji ile birleşerek çoğul kitlelere seslenmektedir. Lgbt* 1980'lerin ortaları ile sonlarından itibaren gey sözcüğü yerine kullanılarak Lgbt topluluğunu temsil etmeye başlamıştır. Queer** terimi 1940-50 tarihleri arası ortaya çıkmış iken politik olarak 1980 sonları yerini almıştır. Queer terimi ortaya çıktığı süreçte Lgbt ve diğer cinsel grupları aşağılamak için kullanılan bir kelime olmuştur.

---

*Lgbt; Glibt olarak da adlandırılır. 1990'larda LGB kısaltmasından sonra ortaya çıkan ve 1980'lerin ortaları ile sonlarından itibaren gey sözcüğü yerine kullanılmaktadır.

**Queer; cinsiyet kimliği, cinsel yönelim veya her ikisini de içine alan bir şemsiye terimdir.

Daha sonraları ise bütün kimlikleri kapsayan ve kimlikleştirmeye karşı olan bir terim olarak toplum zihinlerinde yerini almıştır. Sosyalleşme sürecinde sanat ile bağdaşan bu Queer terimi performans sanatında yerini almıştır. Söz ile ifade edilemeyen toplumsal cinsiyet konuları performans sanatı ile ortaya konmuştur. Kadının erkek, erkeğin kadın olma istekleri, çift cinsiyet, nonbinary* gibi kendilerine toplum tarafından lakap takılmış ve süreklilik arz eden bir dönem içerisinde üstlerine yapışmıştır.

Pagender olarak kendilerini adlandıran kişiler erkek ya da kadın olarak isimlendirilmek istemeyen, dualite (ikili-birlik) sistemine uymayan kişilerdir. Bütün cinsiyetleri taşıdıklarını ve bütün özelliklere sahip olduklarını hissederler. Agender olarak kendilerini ifade eden kişiler ise kendilerini cinsiyetsiz olarak tanımlarlar. Herhangi bir cinsiyete ait olmayan, iki cinsiyet özelliğini de taşımayan kişilerdir.

Bedenin değiştirilebileceğine ve seçenek sahibi olduğuna dair Pierre Acent'in bir düşüncesi vardır. Acent, bedeni ruhun yaşam bulduğu ölümlü bir yapı olarak değerlendirir. Beden ruhun arzusuna göre değişebilir ve ruh daha tatmin edici bir yaşam sağlayabilir (Acent, 2010:111-143).

Queer beden, sürekli değişim içindedir. Toplum da bu değişime uyum sağlayarak değişiklikler gösterebilir. Yapılan bu çalışmada incelenen çalışmalardan bazılarında queer kapsamında sanat çalışmalarını icra eden sanatçılara yer verilmiştir.

Beden, doğal bir varlık olarak kendini göstermektedir. Bedenin geçirdiği değişim ve gelişimler bizi biz yapan özellikler olarak ortaya çıkmaktadır. Queer terimi de bu alanda ortaya çıkarak bireyin değişimindeki sınıflandırmaları ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.

Bireyler farklı özellik ve tercih yönelimlerinden dolayı "varlık" olarak isimlendirilmekten çıkarılmamaktadır. Verilen özellikler, adlar, tamlamalar kişinin kimliğini tam anlamı ile açıklamamaktadır.

---

*Non-binary; genderqueer olarak da bilinen, cinsiyet kimliklerinin maskülen veya feminen olmayan,yani ikili cinsiyet sınıflandırmasının dışındaki kimliklerini kapsayan bir spektrumudur

Bireylere verilen isimler aslında kendi içinde gruplanmayı ve ötekileştirmeyi doğurabilmektedir. 20.yy'daki dönüşümler ile bu tür değişimler cinsel seçimdeki çeşitliliği etkilemektedir. Fotoğraf ve video alanındaki gelişim ve dönüşümler toplumsal haberleşmeyi etkileyip toplumun birbirlerinden haberdar olmasını sağlamıştır. İnternet ortamındaki sosyal ağlar ile toplumlar, bireyler birbirlerini takip edebilmek ile birlikte birbirleri ile etkileşime geçme şansı bulmuştur. Hem yurtiçi hem de yurtdışı ile iletişimi sağlayan bu ağlar sadece bulunulan coğrafi alana değil, bütün dünyaya kapı açmıştır. Dualite ile zıtlık ve benzerlikleri olan cinsiyetlerin birbirlerinden haberdar olmasını sağlamıştır. Araştırma ve inceleme imkânı sunan bu gelişmeler sanat alanında değişikliklere ve açık sözlüğe neden olmuştur.

Toplumlardaki bakış açılarına göre bu tür konular sanat ile ortaya koyan kişiler tarafından çeşitli çalışmalar üretilmiştir.

Kadınların erkeksi olmasına; Freud 'penis kıskançlığı' olarak adlandırmıştır. Birçok feminist ve queer görüşünü savunan kişiler tarafından bu doğru kabul edilmemiştir (Friedan, 2008:303). Kadının birden çok cinsel organın olması ve istediği bir organı tercih ederek hayatına devam etmesi o kişinin kararıdır. Bu konuda feminist düşünce ile queer düşünce birbirlerini desteklemektedir.

Normal diye adlandırılan iki cinsiyet algısı bulunmaktadır. İki zıt cinsiyet: kadın ve erkek yani evreni oluşturan ikili-birlikten oluşur. Dişilerin kırılğan ve hassas olması toplumda normal karşılanırken, eril kişinin toplumda böyle bir davranış sergilemesi garipsenmiştir. Eril böyle bir davranış sergilediğinde "homo" terimi ile adlandırılmıştır. Hisler ve duygular ortaktır ve her iki cinsiyet için bu davranışlar normal olabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet, farklı tarihsel dönemlerde net olarak ifade edilememiştir. Irksal, sınıfsal, etnik ve cinsel anlamda karşılaşılan kimlik ifadeleri birbiri ile kesişmektedir. Evrensel temelde kadınların ezilmesi, ataerkil toplum ya da erkek egemenliği olan hegemonik toplum yapısı için kolayca tespit edilebilir.

Tarih öncesinden bugüne varsayılan evrensel ilke olarak ataerkillik soyut kurallar olarak karşımıza çıkmaktadır. Evrensel ataerkillik günümüzde eskisi kadar rağbet görmemektedir. Kadınlar, artık pek çok mecrada karşımıza çıkmaktadır.

Erillikten farklı olan dişillik her toplumda bir sorun haline gelmiştir. Kurtuluş amacı ile inşa edilen feminizm bu iki ana cinsiyeti baskıdan ve ayrımdan kurtarmaya çalışmıştır (Butler, 2005:48).

Hiyerarşik bir bütün içinde tanımlanan eril erkeği, dişil kadını toplumsal cinsiyet tablosuna yerleştirilmekte ve bunun zorunlu olduğu vurgulanmaktadır. Hiyerarşik piramitte eril ve dişil arasında kalan farklı öznelerin olması siyasi açıdan çarpışmaya neden olmuştur. Normatif* koşullarını yerine getirmeyen bunu başaramayan kişi öznenin dışlanması ile sonuçlanmaktadır.

Siyasete öznenin karışması ve ötekileştirme bedene yerleşmiş kalıcı kimlik olarak kendini gösterebilmektedir. Bu tablo içerisinde kalan özneler bu durumu fark etme özelliğini kullanamamaktadır. Kimliğe dayalı dayanışma ile bireylerin sorunsala dayanan birliği toplumsal cinsiyet ayrımını ortaya koymaktadır. Özne olarak insan/kişi tek bir varlıktır. Kimliksizlik savunucuları bu noktaya sürekli değinmişlerdir. Cinsiyet, bu savunuculara göre değişken bir özelliğe sahiptir. Bu sav içinde kullanılan toplumsal cinsiyet ayrımı 'cinsiyet kaderdir' olarak kullanılmıştır. Cinsiyetin anlamı somut olarak cinsiyet olup; bedendeki görüntüdür.

Toplumsal cinsiyet ise kültürel olarak inşa edilen soyut cinsiyet imgeleridir, toplumun koyduğu kurallardan ibarettir. İstikrarlı olarak cinsiyet adı altında kullanılan sadece iki cinsiyet bulunmaktadır; eril ve dişil. Bu savdan yola çıkarak eril kişinin yalnızca erkek bedeninde ortaya çıkacağı, dişil kişinin yalnızca kadın bedeni içinde var olacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Bedeni simge haline getirme eylemi analitik psikolojinin kurucu babası olarak kabul edilen Carl Gustav Jung'dur. Jung'un sembolizme katkıları ile kişilik arketipleri beden üzerinden cinsiyet ile birlikte Anima/Animus savunusudur. Organ ile tanımlanan cinsiyet simgesidir. Anima, bütün erkek cinslerinde bulunan bilinçdışından gelen kadınsılıktır. Animus ise bütün kadınların içindeki erilliği temsil etmektedir (İnce, 2014:95-116).

Bedenlerin dış görünüşü, öznenin cinsiyetin belirlenmesinde rol oynayabilir.

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet arasında uyum oluşturan bir ilişki vardır. Her ikisi de birbirini etkileyen algılardır. Her iki olgu birbirini etkilemektedir. Eril kişi, erkek bedenini imgelediği gibi dişil bedeni de imleyebilir. Dişi kişi de kadın bedenini imgelediği gibi eril bedenini de imgeleyebilir.

---

*Normatif; idealize edilmiş ve değiştirilmesi söz konusu olmayan tüm yaptırımlara normatif adı verilir.

Bedenin ötesinde Jung'un tıbbi araştırmalarında da ortaya koyduğu gibi her kadında eril; her erkekte de dişil özellikler gözlemlenebilir. 'Erkek gibi araba kullanmak', 'Kadın gibi yemek yapmak', 'Kadınlar ağlar ama erkek adam ağlamaz' gibi söylemler toplumumuzda Jung'un araştırmasındaki eril-dişil özelliklere verilebilecek bazı özelliklerden olabilir.

Cinsiyet doğal mıdır, anatomik midir, fiziksel bir özellik midir soruları öznelerin bedenini fark ettiklerinde sordukları sorulardır. Toplumsal cinsiyeti 'inşa' eden 'kültür' böyle bir yasa ya da yasalar dizisi üzerinden kavrandığında toplumsal cinsiyet, eskiden 'biyoloji kaderdir' formülasyonu olarak belirlenmiş ve sabitlemiştir. Bu sefer biyoloji değil, kültür kader olmuştur (Butler, 2005:53).

Beauvoir bir değerlendirmesinde 'beden bir durumdur' der. Cinsiyet, tanımı ile aslında her zaman toplumsal cinsiyet olarak ortadadır. Toplumsal cinsiyette, öznelerin alanını temsil eden sayısız beden algıları vardır. Lgbt içeriğindeki beden algıları, toplumsal cinsiyetin tanımına uymamaktadır. Butler, Sartre, Merleau-Ponty ve Beauvoir'inki gibi fenomenoloji kuramlarında cisimleşme sözünün sıklıkla kullanıldığına dikkat çeker. Teolojik bağlamdan ödünç alınarak kullanılan bu terim bedeni bir vücut bulma kipi olarak dile getirme ve böylece imleyen bir gayri maddilik ile bedenin kendisinin maddeselliği arasındaki harici ilişkiyi koruma eğilimindedir (Butler, 2005:55).

Beauvoir'ı takip eden kişiler yalnızca dişil toplumsal cinsiyetin işaretlenmiş olduğunu, öte yandan evrensel kişi ile eril toplumsal cinsiyetin çakıştığını, böylece kadınlar cinsiyetleri üzerinden tanımlanırken erkeklerin bedenden aşkın bir 'evrensel kişi'liğin taşıyıcısı olarak yüceltildiğini öne sürmektedir (Butler, 2005:56).

Kadınlar düşünölemeyen cinsiyeti, dilsel bir olmayışı ve matlığı temsil eder. Tek anlamlı imleme dayanan bir dilde dişi cinsiyet kısıtlanamaz ve belirlenemez olandır. Bu anlamda kadınlar 'bir' olmayan, çoklu cinsiyettir (Irigaray, 1977:25).

Humanist-feminist bakış açısına göre, toplumsal cinsiyet esasen önceden cinsiyetlendirilmiş bir töz ya da 'nüve' olarak nitelenen, birey denen kişinin bir özelliğidir; söz konusu 'kişi' evrensel bir akıl yürütme, ahlaki müzakere ya da dil yetisine sahiptir. Ancak toplumsal cinsiyeti, belirlenebilir bağlamlarda toplumsal olarak kurulmuş özneler arasındaki ilişki olarak kavrayan tarihsel ve antropolojik* konumlarca bu evrensel birey kavrayışı toplumsal kuramın hareket noktası olmaktan çıkartılmıştır. İlişkisel ya da bağlamsal bakış açısına göre kişinin ne 'olduğu', hatta toplumsal cinsiyetin ne 'olduğu' her zaman, içinde belirlendiği inşa edilmiş ilişkilere bağlıdır (Scott, 1999:91).

İrigaray'a göre dişi cinsiyet, özneyi eril içinde tanımlayan ve bunu olumsuz olarak yapan bir 'eksik' ya da 'öteki' değildir der. Aksine, dişi cinsiyet ne eksik ne öteki olarak tanımlanabilir. Bu anlatılanlar Sartre'cı özne için geçerli eril ile dişil arasındaki, sabit bir ilişki üzerinden kuramsallaştırılamamaktadır. Dişi bir öznenin işareti değildir. 'Dişi cinsiyet, bir olmayan öznedir' der İrigaray. Beauvoir'a göre ise 'Dişi öznenin işaretidir'.

Beauvoir'ın İkinci Cins'te erkeklerin kadın sorunsalına bir çözüm getirmeyeceğini, çünkü buna kalkıştıkları zaman davada hem yargıç hem taraf hem suçlu olacaklarını savunarak tam da bu imkânsızlığın ilk işaretlerini vermiştir

(Beauvoir, 1993:26).

Özne, dişil, eril konularında anlaşmazlıklar vardır. Feministler toplumsal cinsiyeti için kişilerin ikincil bir niteliği olduğunu varsaymaktadır. Başka bir görüş feministlerde özne olarak konumlandırılan cinsiyet, toplumsal cinsiyetin yapısallığını dışlamaktadır. Ortada sorunsallı bir döngü olduğu anlaşılmaktadır.

Toplumlarda cinsiyet ve kimlik karmaşası içindeki kimlik arayışı sonsuz bir döngü içinde ilerlemektedir. Toplumsal cinsiyet içinde çeşitli kültürel inşalar bulunmaktadır. Cinsiyetin maddeselliği, kültürel cinsiyet kavramı içerisinde bir 'şey' değildir.

Tarihte çeşitli dönemlerde çeşitli nesnelere eril dişil anlamlar yüklenmiştir. Örneğin doğa ana olarak ortaya çıkan kavram yani doğa, toprak dişildir; Dağ ise erildir, korku vericidir ve bazen yol göstericidir, babadır.

Beden keşfinden yola çıkarak bedeni kullanan sanat alanı performans sanatıdır. Başka malzemeye ihtiyaç duymayan ana figürü beden olan performans sanatı, sanat pratiği kavramını başka bir boyuta taşımaktadır.

---

*Antropoloji; insan bilimi.

Performans sanatı, izleyicinin önünde canlı olarak ortaya konulan bir hareket içeren beden kullanıldığı dışavurumcu sanat pratiğidir. Performans sanatı metinden bağımsızdır. Tekrarlanamaz ve o an olur. Performans sözcüğü, perform (İng.) 'dan türetilen 'gösterme' anlamına gelmekle birlikte 'tamamlama' anlamında da kullanılabilir. Bir sanat yapıtının 'tamamlanması', başka bir deyişle 'sanat performansı', sanat yapıtının hiçbir özel beceri gerektirmeden seyircinin de katılabileceği ve seyirci tarafından tamamlanabilmesi anlamına gelmektedir.

1960'lı yıllarda adı duyulmaya başlayan Performans Sanatının kökleri 20.yy. başlarındaki Dada akımına, 1920'li ve 1930'lu yılların sürrealist ve fütürist performanslarına dayanmaktadır. Sanatçı tarafından ortaya konan düşünce, seçilen mekânda yapılmaya başlanır, sürdürülür ve bitirilir. Etkinliklerde istenirse müzik ve dans gibi yaklaşımlardan da yararlanmasından dolayı disiplinler arası bir özelliğe sahiptir. Sanatçının düşüncelerinin, geleneksel sanat biçimlerinden farklı olarak alışılmadık ve çarpıcı bir yol ile direkt olarak iletmesinin bir yoludur. İletilen düşünce ise izleyicilerin özel çaba harcamadan tamamlanmaktadır. Bu sanat biçiminde izleyiciye aktif bir şekilde rol verilerek seyirciyi interaktif bir sürece dâhil etmektedir. 1970'lerde fikirleri ön plana çıkan Kavramsal Sanat'a kadar uzanan performans sanatı kavramsal sanat ile birlikte güçlenerek manifestosuna güç katmaktadır. Jackson Pollock'un eylem resmi ile başlayan bedeni sanatın içerisine katma dönemi başlamıştır. Pollock'un yaptığı beden ile resim yapma şekli bedeni daha fazla sanatın içerisine katarak tek malzeme olan bedeni dönüştürmeye başlamıştır.

Performans sanatı ile kişi, beden ve özne algısı olumlanmaya başlamıştır. Queer terimi içinde yer alan dişil ve eril kişiliklerin yanı sıra, Lgbt içerisinde yer alan cinsiyetlerin de ortaya çıkarılmasında araç olarak kullanılan performans sanatı olmuştur. Malzeme olarak gerçek beden seçildiğinden dolayı, performans sırasında izleyicilerin verdiği tepkiler de gerçek ölçüde değerlendirilebilmektedir.

Bedenin değışkenliğini ele alan performans sanatı bu durumu da kullanmakta seyirciye bunu izlettirmektedir.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

PERFORMANS SANATI

Performans sanatı 1950-60'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. İzleyicinin/toplumun önünde canlı ve interaktif bir şekilde yapılabilen bir sanat alanıdır. 1950 yıllarında Performans sanatı başlarda Happening olarak adlandırılmaktadır. Happening; oluş, yapılış anı içerisinde anlamlandırılmakta ve gözlemlenebilmektedir. İzleyiciler gözlemci ve katılımcı olarak alanda bulunabilmektedir. Performans sanatı metine bağlı ya da her aşaması hesaplanan bir sanat alanı değildir. Ana hattı belli olan, o an şekillenen bir yapıdadır. Yapılan performans sanatının aynı şekilde başka bir yerde yapılması söz konusu değildir. Sadece o anda olur ve biter. Fotoğraf ve video kaydedici gibi cihazlar ile belgelendirilir.

Yakın ve ilgili olduğu bazı sanat akımları; beden sanatı, fluxus, happening ve süreç sanatı gibi akımlardır. Süreç sanatı, performans sanatının içerisinde yer alır. Sanatçı süreci ve oluşumu toplumun gözleri önünde yaşar ve yaşatır. Performansta olay kendiliğinden ve doğal olarak sergilenir. Bazı performans sanatçıları önceden prova eder, bazı işlerde ise prova yapmanın imkânı yoktur. Çalışma alanında yapılan işler doğaldır ve tamamı ile gerçektir. Akılda kalıcı ve etkileyici yönleri olan performans sanatı toplumu bedensel ve mental olarak etki içine almaktadır.

Performans sanatının kökü olarak adlandırılabilen 1900'lerin başlarında 'Dada' ile başlamış, 1920 ve 1930 yıllarında Fütürist sanatçılar ile desteklenip ilerleme kaydetmiştir. 1970'lerde yaygınlaşıp performans sanatı olarak bir fikir ve akım haline gelmiştir. Kavramsal sanat ile bağıntılı olan performans sanatı aslında bir fikir sanatıdır. Bu akım malzemedan yola çıkarak değil, bir fikirden yola çıkıp malzeme üretmeyi gerektirir.

Performans sanatında malzeme ve estetikten çok fikir ve anlatım önemlidir. Bazı performans işleri kısa dakikalardan ibaretken bazı performans işlerinde ise uzun süreli bazen haftalar süren işler ve süreçler ortaya çıkmaktadır. Performans sanatı durağan ve sabit değildir. Tekrarının olmaması performans sanatına ayrı bir çekicilik ve özgünlük katmaktadır. Frank Skinner'a göre; 'Kalbinde sosyal eleştiri yatan performans sanatı, dünyayı nasıl algıladığımızı ve dünyadaki yerimizi sorgular.' Doğrudan doğruya sosyal gerçeklikle bağlantısı olan performans sanatı bir tür sosyal sorumluluğu ifade eder. Sanat eserini bir klasik olarak meydana getiren, metalaştıran, müze ve sergilerde yerini alan çoğu sanat dalından farklıdır.

Birinci Dünya savaşı sırasında ortaya çıkmış olan, kültürel ve sanatsal bir akım Dadaizm; mantıksızlık ve sanatın bütün düzeninin reddedilmesini temel görüş haline getiren bir akım olarak benimsenmiştir. Dadaist sanatçıların başında gelen Marcel Duchamp Fountain eserini, 1917 yılında (Resim 1) yaptığında, sanata büyük bir yenilik getirmiştir. “Readymade” denilen bu eser, herhangi bir obje ya da bu objeleri alıp düzenleyerek, üzerine yazı yazarak ya da imzalayarak sergilenir hale getirmekte ve sonuçta bir sanat eserine dönüşmesi ile meydana gelmektedir. Duchamp hazır bir objenin yerini ve duruşunu değiştirerek de sanat eylemi yapılabileceğini kanıtlamış, bu pisuar ile Kavramsal Sanatın ilk adımlarını atmıştır. Böylece sanatçı rastgele seçtiği nesneye yeni bir konum ve bunun sonucunda da yeni bir anlam kazandırmış sayılmaktadır (Lynton, 1982, :134).

Resim 1 Marcel Duchamp, Fountain (Pisuar), Kavramsal Sanat, 1917,

Dada L'exposition Centre Pompidou.

<https://listelist.com/marcel-duchamp-kimdir/> (Erişim: 15.04.2022)

Yapılan eserler performans sanatında eser olmaktan çıkıp gerçekliğe dönüşür. Bu özelliğinden dolayı klasik sanattan farklıdır. Performans sanatı araştırmacısı Hasan Bülent Kahraman'a göre performans sanatı, özne konumundaki bedenden ve bedeninin içinde yer aldığı mekândan vuku bulmaktadır. Beden bir mekân olarak adlandırılmaktadır, bu mekânın dışı deridir. Performans sanatı bedeninin sınırlarını ortadan kaldırmaktadır. Performans sanatı bedeni dönüştürmekte ve iletişimin yeni dili olarak beden ortaya çıkmaktadır. Kaleme ve kâğıda sığmayan, gözlemleyerek anlayabileceğimiz duyguları adeta başka bir dil ile karşı tarafa aktarmış olur.

Resim 2 Gerilla Girls, Benvenuti alla bienal femminista! ("Gerilla Girls Talk Back:

Portfolio 2" dizisinden), 2005; Litografik poster, boyut: 17 x 11

<https://nmwa.org/art/artists/guerrilla-girls/> (Erişim: 10.05.2022)

Gorilla Girls (Gerilla Kızları) olarak anılan bu grup anonim olan özelliklerini korumak için halka açık yerlerde goril maskeleri takmakta, Käthe Kollwitz ve Frida Kahlo gibi ünlü kadın sanatçıların isimlerini takma ad olarak kullanmaktadırlar. Gerilla Kızları posterleri ilk olarak 1985'te ortaya çıkmıştır ve aşağı Manhattan'daki bina ve yapılara yapıştırılmıştır. Cesur reklam stili grafikleri, göz alıcı renkleri, gerçekler ve rakamlarla birleştiren afişleri, şehrin sanat galerileri ve müzeleri tarafından kadın sanatçılara ve renkli kişilik sahibi sanatçılara karşı ayrımcılığın verdiği ayrıntıları eleştirmiştir. Mizah aynı zamanda Gerilla Kızların sanatının da hayati bir parçası olan ve ciddi mesajlarını ilgi çekici hale getiren bir araçtır. Grup, sanat dünyasında cinsiyetçilik ve ırkçılığı ele almaya devam etmektedir, ancak aynı zamanda Hollywood'u, kitle iletişim araçlarını, sanat sansürünü, hükümetin yolsuzluğunu, ilgisizliğini ve üreme hakları savaşlarını da ifade etmekte ve hedeflemektedir (Resim 2).

Gerilla Kızlar ilk olarak New York'ta afiş kampanyaları ve protestolar aracılığıyla faaliyet göstermişlerdir. Günümüzde çevrimiçi bir varlık sürdüren ve dünya çapında halka açık dersler ve performanslar veren bu grup günümüzde de bilinmezliğini sürdürmektedir. The Guerrilla Girls' Başucu Rehberi Batı Sanatı Tarihi (1998) de dâhil olmak üzere birçok kitap yayınlamışlardır. Kolektif, sanata popülist bir yaklaşımı benimseyen sanat eserlerini, geniş bir kitleye ulaştırmak için çevrimiçi olarak üretmeye devam etmektedirler.

Ron Athey, performans sanatçısı olarak bedeninin sınırlarını zorlamıştır. Erkeklik ve cinsel istek üzerine fikirler üreten sanatçı bedensel acıyı aşmak için bedenine fiziksel eylemlerde bulunup bu yol ile fiziksel acıyı aşmaya çalışır. Athey, performans sanatını; 'Bir çığlıktan daha yüksek sesli bir şey' olarak tanımlamaktadır. Queer teması çalışmalarına yer veren Athey, anlatımını acı üzerinden betimlemektedir. Genelde din ve queer çalışan sanatçı AIDS gibi konuları da ele almaktadır.

Athey, 90'lı yıllardan beri Sebastian'ı (Resim 3) eserlerine ilham kaynağı olarak kullanmaya başlamıştır. Aziz Sebastian'ın oklarla delinmiş klasik tablolarına bakıldığında, bu ikonografinin Athey'in canlı performans çalışmalarına nasıl taşındığı görülebilmektedir. Uzun tıbbi iğnelere yer verip, iğneleri ok olarak kullanan sanatçı, performans sırasında bu iğneleri kafasına, kollarına, karnına ve bacaklarına yerleştirmiştir. Kafasından iğneler çıkarıldığında çok miktarda kanın serbestçe boşalma durumuna izleyiciler şahitlik etmiştir. Dinsel konularda yaptığı işlerde eleştirilere yer veren sanatçı, Amerika sanat camiasında kara listeye alınmıştır. Aziz Sebastian'ı geçmiş dini olay olarak performansına yansıtan Athey, bedenini acı ile birleştirmiştir.

Postmodern'in* yaygınlık kazandığı yıllarda sanatın içindeki odak noktaları değişmiştir. Estetik ve güzellik anlayışının yerini toplumsal sorunlar ve konular merkezde yer almaktadır. Eşitsizlik, ayırım, ayaklanma, geleneksel baskılar sanatçıları yeni bakış açısı bulmaya ve kendilerini topluma anlatma çabası içerisine girmeye zorlamıştır.

Resim 3 Ron Athey, Sebastian, Performans, Photo by Rosa Gaia Saunders, 1994

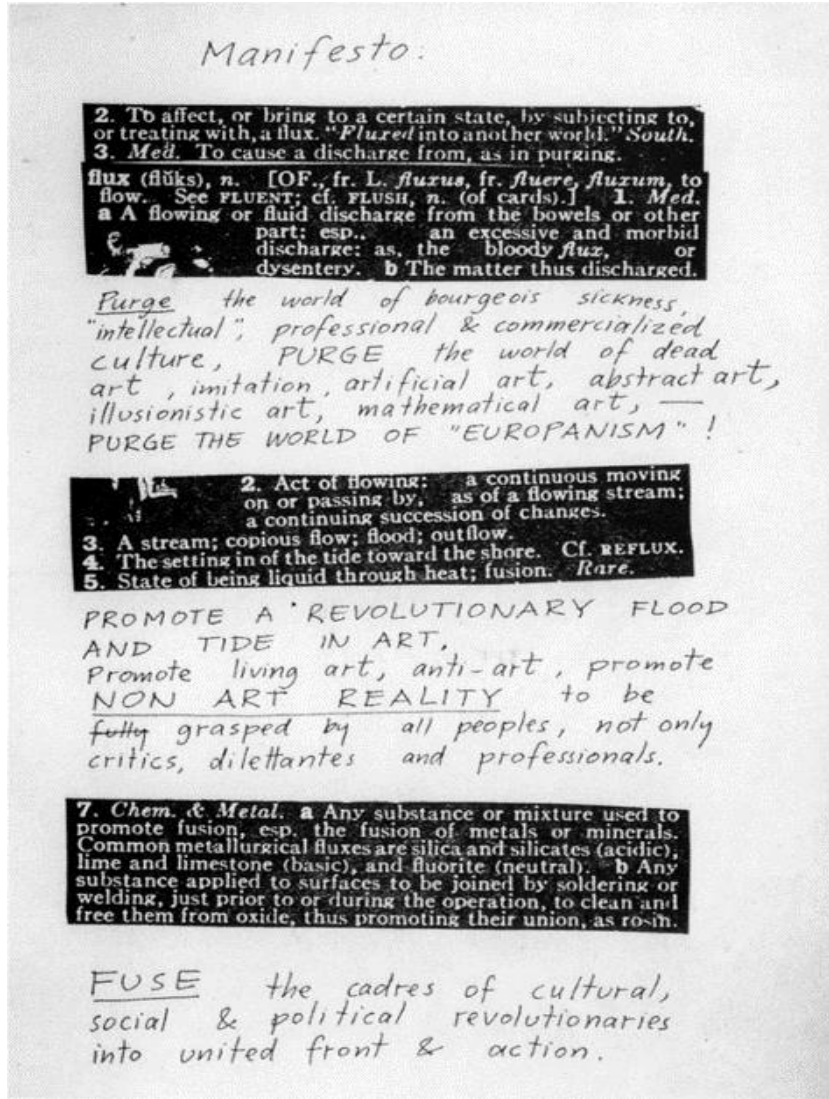
<https://medium.com/queer-theory/ron-athey-f94321cc8359> (Erişim: 10.03.2022)

Performans sanatı da bu ihtiyaçlardan ortaya çıkıp, toplumsal sorunsalı ve özneye odaklı bedeni kullanmayı ortaya sürmüştür. Performans alanında bedeni temsil etmekten ziyade, bedeni somut olarak bulundurarak oluşun içerisine yerleştirmektedir. Bedenin kullanımı yüzyıllar içerisinde değişmiştir. Resim alanında, heykel alanında, ifade biçimi olarak beden, her zaman temsil edilmekteydi. Zaman ile anlatım tarzı değişmeye başlayınca bedenin temsil edilme şekli de değişmiştir. Bedeni temsil edilirken, bedenin neden kendi kendini temsil edemeyeceği konusuna performans sanatı ile çözüm bulunmuştur.

---

*Postmodern; Postmodernizm, modernizmin sonrası ve ötesi anlamına gelmektedir. Modern düşünceye ve kültüre ait temel kavram ve perspektiflerin sorunsallaştırılmasıyla veya yadsınmasıyla birlikte yürütülmektedir.

Bedeni bir malzeme olarak kullanan sanatçılar genel olarak toplumsal problemleri ele almaktadırlar. Temsil eden araç ‘beden’dir. İlk Fluxus bildirisi (Resim 4) George Maciunas tarafından 1963 yılında yayımlanmıştır. Yayımlanan bu metinde “Dünyayı ölü sanattan arındırın. Soyut sanattan, göz aldanmasına dayalı sanattan arındırın! Dünyayı Avrupalılaştırmadan arındırın! Sanatta devrimci bir akıntıyı ve taşmayı teşvik edin” ifadelerine yer verilmiştir (Şenova, 2003:121).

Resim 4 George Maciunas, Fluxus bildirisi, 1963

<https://www.poetikhars.com/wikihars/doku.php/akimlar/fluxus> (Erişim:12.03.2022)

Flux manası itibari ile ‘akış’ olmak ile birlikte performans alanında olan tek ve biricik sanat eserinde ‘an’ ile akış sağlanmaktadır. Kültürel yapıyı indirgemek, toplumsal ve cinsiyet baskısını kaldırmak için eylemsel olarak faaliyette bulunma durumunda olan bedenin kendi alanının dışına çıkmasıdır. Performans sanatçıları alanda kullandıkları bedeni kendi bedenleri olarak algılamamaktadır. Bir meta, bir obje gibi işlev gören beden, performans sanatında bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır.

Performans sanatının yapıldığı alan ‘ Sanatçının Mabeti’dir. Duygu ve hareketle yüklü bu ortam ile sanatçı arasında özel bir bağ oluşmaktadır. Yalnızca iş olarak bakılmayacak, sanat eseri olarak adlandırılmayacak kadar özel bağ ile kurulan bu tür çalışmalar özgür ve öznel olarak ifade edilmektedir. Doğa, kapalı mekân, su, toprak, hava gibi birçok mekân seçeneği olan performans sanatı kendini nasıl ifade etmek istiyor ise o alanı kendine mesken belirlemektedir.

Klasik sanatta kurallar ve uyulması zorunlu olan bir takım estetik görüşleri vardır. Performans sanatında bu durum farklıdır. Estetik gibi bir kural aranmamaktadır. Önemli olan manifestodur. Çalışmanın anlattığı ve savunduğu görüş ön plandadır. Mekân ve manifesto ile bağlantılı bir şekilde sanatçı, bedenin ifade edebilme özelliğini ortaya koymaktadır. Performans sanatı bir düşüncedir. İki boyut kalıplarını yıkan bir özelliği bulunmaktadır. Beden ile ifade edilen bazı çalışmalar bedenden başka bir araç ile ifade edilememektedir. İzleyicide bıraktığı etki ve duygu başka malzeme ile yapıldığında farklı sonuçlara bağlanmaktadır.

Malzeme klasik sanat yolu ve yöntemlerindeki gibi olmak zorunda değildir. Her olgu, olduğu şeylerin dışında başka bir şeyi simgeleyebilen bir hal alabilmektedir. Beden de buna dâhildir. Çoğunlukla beden, bir özne olmaktan ziyade, durağan, sabit ya da hareketli bir nesne, bir obje konumuna gelmektedir. Örneğin bir eril bedeni, erili simgelemek zorunda değildir; bir dişil imgesi haline de dönüşebilir.

Performans sanatında, sanatçı hem özne hem de nesne olma durumunu aynı anda gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Hem eserin bir parçası hem de bir özne olarak sanat yapma eylemi içerisinde kendini konumlandırmıştır. Performans içerisinde “Beden” nesneleştiğinde bir başka nesnenin simgesi olmak için daha elverişli hal almaktadır. İzleyiciye toplumların veya bireylerin yaşadığı hayatın içerisinden alıntılarla bir şeyler göstermek istediğinde, bedeni bir malzeme olarak kullanmak seyirciye empati yapma ve daha detaylı düşünebilme kapasitesi yüklemektedir.

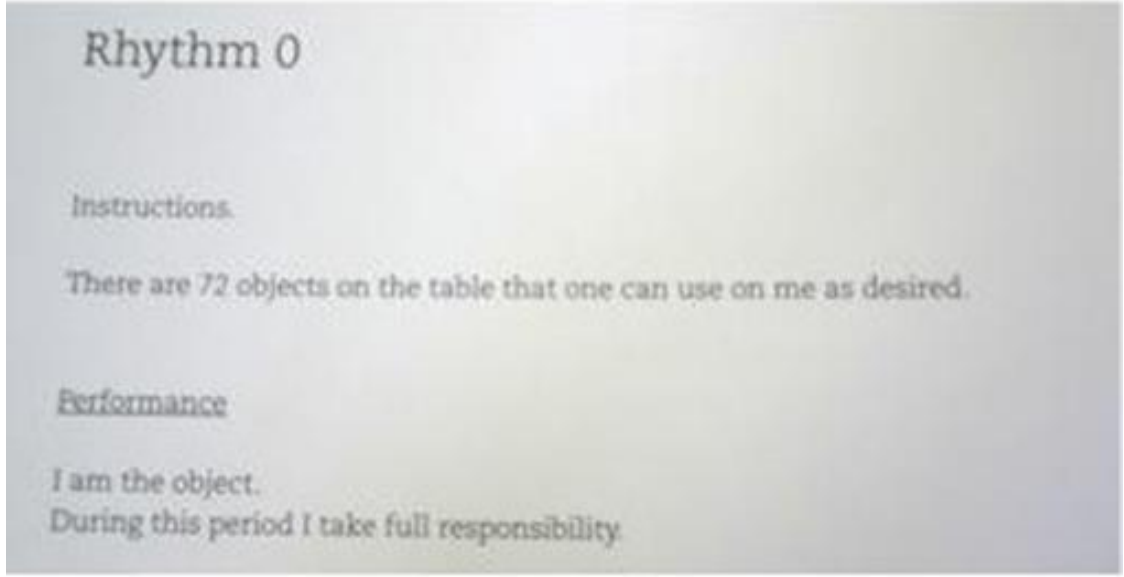

Bilinçaltına yerleşen obje ya da nesne imgesi performans sanatında ‘beden’ olarak ele alındığında ortaya farklı bakış açıları çıkmaktadır. İnsan bedeni performans sanatında ne kadar nesne olarak kullanılsa da aslında her şeyi hisseden ve duyguları olan bir nesnedir. Yapılan performans sanatı işi içerisinde bedeni farklı şekillerde ele alan sanatçılar farklı konuları işlemişlerdir. Bu sanatçılar zaman zaman beden üzerinde oynamalar yapıp şekil değiştirme ya da seyircilere değiştirme hakkı tanımışlardır. Böyle bir gücün etkisi insanlar üzerinde farklı çağrışımlara yol açabilmektedir.

Performansta tepkiler günlük hayattaki tepkiler gibi değildir. Çünkü ortadaki nesne günlük nesne değildir. Bedenin kurcalanması ve üzerinde değişiklik yapma hakkına sahip olunması bilinçaltındaki bazı bilgileri ve istekleri gün yüzüne çıkarmaktadır. Marina Abramovic’in de performanslarıyla ortaya koymaya çalıştığı şey biraz da budur. Performans sanatı, insanların ne hissettiklerini ve neler hissedebileceklerini nasıl dışa vuracaklarını hesaplamadan ortaya koymalarını sağlamıştır.

Performans Sanatı var olan her nesne ve objenin malzeme olarak kullanılabilceğini savunmaktadır. Bu anlayışla Otto Mühl beden ile objenin birleşmesi ve bedenin de bir obje haline getirilmesine dikkat çekmiştir. Otto Mühl, yumurtanın bile bir vücudun salgısına benzeyen bir madde olduğunu söylemektedir. Bu yaklaşım günlük anlayış içerisinde karşılaşılan bütün maddelerin algılanması ile ilgili durumları farklılaştırmaktadır. Kanı simgelemek için kırmızı boya kullanmak gerekmemektedir. Bu bir reçel, ketçap ya da kırmızı renkteki başka bir malzemeyle de oluşturulabilir. Malzeme klasik sanat yapma yöntemlerindeki gibi sınırlı ve olmazsa olmazları olan bir alan değildir. Beden de buna dâhildir. Çoğu zaman beden, canlı bir özne olmaktan ziyade, durağan, sabit ya da hareketli bir nesne konumuna girebilmektedir.

Marina Abramovic’in Ritim Serisinin son çalışması Ritim 0’dır. 1974’ün sonunda Napoli’deki Mora Galerisi’nde sahnelenen bu performans, gücü seyircinin ellerine vererek, pasif izleyici arasındaki bölünmeyi gözler önüne sermek ve meydan okumak için kullanmıştır. Abramovic galeri duvarlarından birine, “Ben nesneyim. Bu süre zarfında tüm sorumluluğu alıyorum.” diye bir not yapıştırarak seyirciyi haberdar etmiştir (Resim 5). Abramovic, bu performansın rastgele olarak tanımlanmış altı saatlik süresi boyunca, akşam 8’den sabah 2’ye kadar, vücudunu giderek daha da agresifleşen bir izleyici kitlesinin ellerine emanet ederek kendini bir nesne olarak kullanmıştır.

Resim 5 Marina Abramović, Ritim 0, 1974. Performans, 6 saat. Stüdyo Mona, Napoli.

<https://www.mutualart.com/Artwork/Rhythm-O---two-parts/3553E83B308416EF>

(Erişim: 10.03.2022)

Abramovic hareketsiz dururken, seyirciler Abramovic'in sağladığı yetmiş iki nesneden herhangi birini kullanabileceklerini ve Abramovic'in vücuduna istediklerini yapabileceklerini öğrenmişlerdir. Bu nesnelere, parfüm veya şeker gibi zararsız ürünler olabilmekteyken, jilet veya çivi gibi zarar verici nesnelere de kullanılabilir eşyaları içeriyordu. Abramovic'in seyirci tarafından kullanılacak ölümcül nesnelere dâhil etmesiyle ölüm riskini de göze almaktaydı.

Nesneler sadece ortadayken herhangi bir tehdit unsuru olamaz. Bu nesnelere Abramovic için bir tehdit oluşturabilmesi için, ancak bu zarar verebilecek objelerin izleyici tarafından kullanılması ile olabilirdi. Bazı izleyiciler Abramovic'in nesnelendirilmiş formu ile düşüncesiz ve eğlence amaçlı kullanırken diğer izleyicilerse içgüdüsel olarak Abramovic'i korumaya çalışmışlardır.

Zarar veren objeleri kullanan izleyicilerde içgüdülerini takip etmekteydiler. Abramovic'in verdiği cesaretle hayatları boyunca yapamadıkları ve yapamayacakları eylemleri, hareketsizce duran bir bedende deneme şansı bulmaktaydılar. Bu şansı kaçırmamak için de kullanma gerekçesini kendilerinde hak saymışlardır (Resim 6).

Resim 6 Marina Abramović, Ritim 0, 1974. Performans, 6 saat. Stüdyo Mona, Napoli.

<https://lineassobrearte.com/2017/07/10/ritmo-0-de-marina-abramovic-1974/>

(Erişim:14.04.2022)

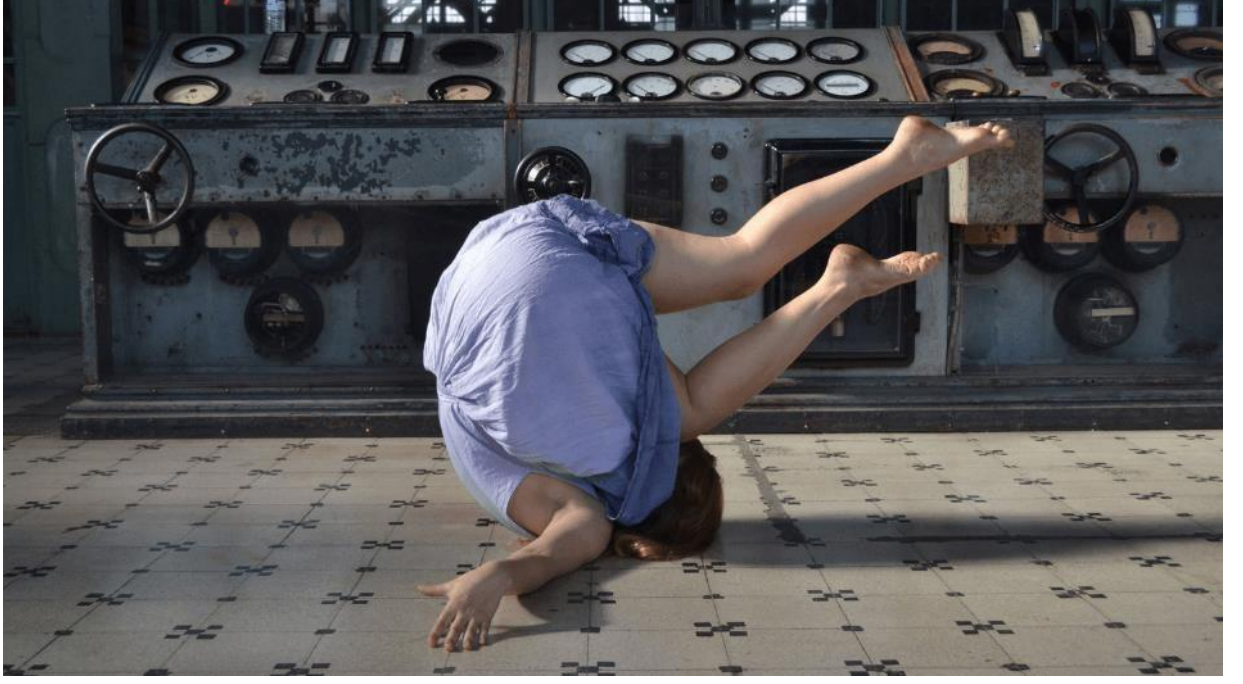
İnsan doğduğu andan itibaren ya da bilinçaltında kötü olmaz. Doğuştan kötülük bulunmamaktadır. Sokrates'e göre kötülüğün kaynağı insanın bilgisizliğidir. İnsan doğuştan gelen herhangi bir nedenle, iyi veya kötü olmamaktadır. İnsan, ancak kendi bilgisi dâhilinde yapacağı doğru veya yanlış seçimlerle; iyi veya kötü birisi olmaktadır. Bireyin bulunduğu ortam ve sunulan etkinlikler bireyi etkiler. Abramovic'in performansı, insanların günlük hayatta yapmayacakları hareketleri yapmalarına sebebiyet vermiştir. Abramovic'in performansı kurgudan ve deneyimlemeden yapılmıştır. Tekrarı yapılırsa bile aynı etki ve sonuçları vermeyecektir.

Abramovic'in gösterisinin ilk üç saatinde izleyici çekingen davranış sergilemiştir. Çeşitli pozlar verdirtirler, kıyafetlerini yırtarlar ve yüz bölgesine ruj ile yazılar yazarlar Zaman geçtikçe izleyiciler daha da zarar verme duygusuna kapılmışlardır (Resim 6). Abramović pasif* bir şekilde hareketsiz durmaya devam ettikçe, seyirciler daha neler yapabileceklerini düşünmeye başlamışlardır. Bir kişi Abramovic'in boynunu jiletle kesip ve ardından kanını içmiştir. Bir başkası boynuna dikenli bir gül örmüş, son olarak, seyircilerden biri dolu tabancayı Abramović'in eline koyup göğsüne doğrulttuğunda gösteri durdurulmuştur. Bu gösteri kendini aşmış, ne olacağı ön görülemeyen bir hale gelmiştir. Gerçek hisleri öne süren bir performans olarak adından günümüzde de söz ettirmektedir.

Bütün performans sanatları an ile buluşur. Her sanatçının anlattığı ve savunduğu fikir farklıdır. Bazı performanslar asabiyet, toplum sorunsalları ve cinsel anlamda hareket edip, işleri bu yönde ilerletirken bazı sanatçılar da doğa ve dans ile performans sanat alanında işler üretmektedir. Etkilediği izleyici ve etkilendiği kişiler farklı olan sanatçıların eserleri genelde toplumsal sorunlar üzerinde durmaktadırlar. Performans sanatı içerisinde Ayça Ceylan dans, psikoloji ve teknoloji gibi alanları bir arada kullanarak insan vücudundaki algılama ve seçme süreçleri hakkında deneyler üretmektedir. Ceylan, performanslarında bedenin ile mekânın birbirini nasıl inşa ettiği ve etkilediği gibi konular üzerine çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışma süreci seyircinin ve performansçının değişebilir rol ve kişilik biçimlerini içeren performanslar, atölyeler aracılığıyla yapılmaktadır.

---

*Pasif; bir şeye tepki göstermeyen ve edilgen olan.

Resim 7 Ayça Ceylan, Hepimize Yer Var, Performans belgeseli, 2015, Fine art baskı, 150x210cm, Enerji Müzesi, Santralistanbul, İstanbul

<https://www.magnet.istanbul/blog/icerik/pop-up-interview-with-ayca-ceylan>

(Erişim: 12.04.2022)

Sanatçı performanslarında ve atölyelerinde insanın tarihsel hafızasını etkileyecek kamusal alan, terk edilmiş alan ve antik kent gibi alanları tercih etmektedir. Ayça Ceylan, çalışmalarında mekân özelliğine dikkat etmektedir. Hepimize yer var performans çalışmasında eski nesnelerin olduğu bir enerji müzesinde gerçekleştiren Ceylan, figür ve hareketlerle, kısıtlanmışlığın serbest bırakılmaya giden yoldaki hikâyesine işaret etmektedir (Resim 7).

Yıldız Teknik Üniversitesi Makina Mühendisliği'nden mezun olduktan sonra Ceylan, eğitim sürecine İstanbul Bilgi Üniversitesi Performans Sanatları Bölümü'nde devam etmektedir. Sanatçı bölümünü "1990 yılından günümüze Türkiye'de performans sanatında kurumsal arşiv problemi üzerine" konulu tez yazmaktadır. Birçok şehirde performanslar gerçekleştiren sanatçı, yeni işler üretmeye devam etmektedir. Ceylan, onarım süreçleri ve algılama biçimleri ile ilgili mekâna özgü performanslar üretmeyi tercih etmektedir. Bedensel ve mekânsal araştırmaları sadece performans yaratım süreci diye tabir edilen anlarda değil, günlük yaşamında da bu ritüellerden* faydalanmaktadır.

---

*Ritüel; din, tapınma ve ayin.

1.1. Güncel Sanatta Performans ve Beden

Güncel sanatta kullanılan malzemeler zaman içerisinde değişme ve iyileşme sürecine maruz kalmıştır. Performans sanatı ile birlikte beden de bir fırça gibi sanatta kullanım aracı olması, bedenin keşif edilmemiş noktalarına değinmesine yol açmıştır. Bedeni farklı ifade biçimi olarak kullanan sanatçılar farklı konulara farklı bakış açılarıyla yaklaşmaktadır. Bedenin kendini anlatma biçimi performansa yerleştiğinde, jest ve mimiklerle, dans hareketleri ile kendini ifade etmektedir. Konuları bağlamında toplumsal sorunları ele alan performans sanatında beden sonsuz bir kullanım aracıdır.

“Performans” kelimesi, Türkçeye “Gösteri” olarak çevrilmektedir. Kelimenin köken anlamına bakıldığında ise bir işi göstererek yapmak, izleyiciye bir şeyler göstermek anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu Terimler Sözlüğü). Performans sanatı, içerisinde bir amaç, bir hikâye, bir etkileşim, performansı gerçekleştiren bir kişi veya kişileri içine alan ve bu kişilerin haricinde izleyiciye ihtiyaç duyan ya da duymayan bir eylem, bir süreçtir. Bir performans çalışması içerisinde, performansta izleyici ve izlenen kişi birbirine bağımlı hale gelmektedir.

Klasik sanat anlayışını aşmaya çalışan sanatçılar, zamanla plastik sanatların sınırlarını da zorlayarak farklı yönelimlere kaymasına sebep olmuştur. Performans Sanatı ilk başlarda Kavramsal Sanat (Conceptual Art) içerisinde yer almıştır. Sanat akımlarından ve fikirlerinden beslenmiş ama hiçbirine dâhil olmayan bir hareket olarak ele alınmıştır. Kavramsal sanat ile kök olarak bağdaşan performans sanatı anlatım biçimi olarak farklı, fakat fikir olarak aynı görüştür. Performans sanatında malzemedен çok fikir önemlidir. Savunulan görüş ve fikirdir.

Performans sanatçılarının en belirgin özellikleri bedenlerini sanat dili olarak kullanıp, sanatın alışılmış halini yıkmaya çalışmalarıdır. Bu bir başkaldırı, bir ifşa şekli ve bir direnme yöntemi gibidir; bu, sanatın yerleşmiş kurallarına karşı bir saldırı olarak bile görülebilmektedir. Sanat eseri artık bir heykel ya da tuval üzerine bir resim olmaktan çıkmaya başlamıştır. Bu doğrultuda performans sanatçılarının en önemli gayeleri kurulu olan düzeni; ölümsüz, eşsiz ve paha biçilemez olan geleneksel sanat yapıtlarının yöntem ve malzemelerini ve bu malzemenin satıldığı, sergilendiği, korunduğu mekânları terk etmek istemeleridir (Giderer, 1995:51).

Performans ve beden sanatı ile birlikte sanat malzemesi değişmeye başlamış ve “insan bedeni” sanat eserinin içerisinde yer alırken, beden sanatı gündeme gelmiş ve beden, sanat eserinin kendisi haline gelmiştir. Bu da sanatın halkın içine, sokaklara, meydanlara ve daha birçok kamu alanına taşınmasını sağlamıştır. İnsanlar sanat ile birlikte iç içe olduğundan dolayı sanatçının daha çok insana ulaşması ve kendini daha iyi ifade etmesini mümkün kılmıştır.

Resim 8 Ana Mendieta, Silüet serisinden isimsiz bir eseri, land art, (1976)

<https://manifold.press/yeryuzu-beden-sanati-ana-mendieta-nin-silueta-lari>

(Erişim: 03.06.2022)

Mendieta, Warr ve Jones'a göre "yok beden" içerisinde sınıflandırılmış bir sanatçı olarak anılır. Yaptığı performanslar Mendieta'nın ruhani ve maddesel olanın arasında sıkışmışlığının bir dışa vurumu olduğunu savunur. Çalışmalarında, dünya evreleri ile ölü bir beden ya da değişen, bozulan bedenin geçirdiği evreler birbiri ile uyumludur. Mendieta, Doğum'u da yeni baştan bir yapılanma olarak algılar. Bunu da dünyanın maddesel yapısı yüzünden böyle düşünmektedir (Demiral, 2016:193). "Ben evrenle, kadın vücudunun dışında olan bir diyalogun dışına taşındım" diyor Mendieta. "Ve ben ergenlik zamanımda Küba'dan koparıldığım için böyle hissediyor olabilirim. Ben doğanın rahminden koparılmış gibi hissediyorum. Vücut

heykellerimle dünyanın bir parçası oluyorum. Sanatım benim var olma susuzluğumun göstergesidir” diye ekliyor (Resim 8).

Performans Sanatı, “Toplum” ve “Birey” arasındaki sınırların sorgulanmasını sağlayan kültürel ve yankı uyandıran bir sanat yapma biçimidir; bu bağlamda sanatın aslında hayatın içerisine çok daha fazla temas etmesini sağlamaktadır. Sanat, hayattan kopuk değildir. Sanat edimsel hale geldiğinde hayatın içerisinde daha fazla yer almaya başlamaktadır. Beden malzeme olmaya başladığında ırk, din, kimlik, cinsiyet, toplumsal imgeler, önyargılar, ortadan kalkabilmektedir. Performans sanatını beden ile işleyen sanatçıları tarafından toplum ile bağ kurabilen bir sanat biçimidir.

Performans içerisinde “Beden” nesneleştiğinde ve bir malzeme haline geldiğinde bir başka şeyin simgesi olmak için daha elverişli hal almaktadır. İzleyiciye toplumların veya her bireyin yaşadığı hayattan alıntılarla bir şeyler göstermek istediğinde, beden bir malzeme olarak seçilmiş en uygun nesne olarak karşımıza çıkmaktadır. Mona Hatoum bu sebepten dolayı toplumda, onu ötekileştirenleri vurgulamak üzere bedeninin hareket olanağını ve alanını sınırlayan duvarları ve yeri gazete kâğıtlarıyla kaplamıştır (Resim 9). Gazeteler bilgileri dağıtmayı simgeler. Fakat medya her zaman iktidarın kontrolü altındadır. Kafasına geçirdiği siyah çorap bedeni cinsiyetsiz bir beden olarak ifade etmektedir.

Sanatçı bir kovanın içindeki kırmızı renkli su ile gazete kaplı odayı temizlemeye çalışır. Sonra bir sandalyeye oturmak için kalkar ve oradan düşer. Kıyafetinin altından çıkardığı (kendine ait olmayan) böbrekleri keserek tek tek seyirciye dağıtır. Daha sonra kendi yüzündeki siyah çorabı keserek bunu bir özgürleşme imgesi olarak izleyiciye sunar. Bu performans aracılığıyla, sanatçı; sürgün, savaş ve zulüm gibi toplumsal sorunlar üzerinde durmaktadır.

Resim 9 Mona Hatoum, Variation Discord and Division, Performans, (1984)
Vancouver

<https://imagejournal.org/article/the-avant-garde-and-sacred-discontent/mona-hatoum-variation-on-discord-and-divisions-1984-medium-res-2/> (Erişim: 03.06.2022)

Performans Sanatı var olan her şeyin malzeme olabileceğini savunmaktadır. Beden ile birlikte her obje birer sanat nesnesidir ve performans alanında kullanılabilir. Her performans çalışması bedenin kendisini orada, o anda olmaya zorlayan bir yaklaşım içerisinde değildir. Performans sanatı ‘an’dır. Bu yönüyle varoluşu, mekân ve metne bağlı olmaması gibi nedenler ile performans sanatı, farklı sanat dallarından topluma ulaşmak için yararlanır. İlerleyen teknolojik gelişmelerle de dijital çalışmalar, video ve fotoğraf devreye girmiş, böylece performans medyada yerini bulmuştur. Böylece performans sanatçıları, performanslarını birçok yol ile izleyiciye ulaştırmaya başlamıştır. O an yapılan sanat eserleri ve işleri video ile kayıt altına alınıp paylaşılmaktadır. Beden, söz bu iş süreci içerisinde yerini alırken fotoğraf ve video

ile birlikte kayıt altına alınıp tekrar tekrar izleme şansını yakalayan seyirciler bu ana tekrartekrar tanıklık edebilme ayrıcalığına kavuşmaktadırlar.

Resim 10 Amanda Coogen, Sarı Seri, Performans, 2010, VISUAL

<https://www.queenstreetstudios.net/profile/amanda-coogan/> (Erişim: 16.05.2022)

Canlı performans sanatı, fotoğraf ve video alanlarında çalışan ve uluslararası alanda tanınan Amanda Coogen'in eserleri; drama, tiyatro, moda gibi bedeni birleştirendisiplinler arası yaklaşımları içermektedir. İrlanda işaret dilini ana dili olarak kullanarak büyüyen Coogen, bir direniş alanı olarak bedeni işinin merkezi olarak görmektedir. Performansları hem eğlenceli hem zorlayıcı hem de mücadele ve psikolojik dayanıklılığı ele almaktadır (Resim 10). Marina Abramovic'in yüksek lisans öğrencisi olan Coogen, bir fikri özüne yoğunlaştırma ve onu bedeniyle iletme üzerinde uzmanlaşmıştır. Gösterilerinde jest ve bağlamlardan faydalanmaktadır. Edebi alt yapısı sayesinde şiirselbir gösteri sunmaktadır.

Performansa ait beden izlenimi hareket ve duygulara yoğunlaşmaktadır. Beden ilebirlikte sanatçının performansına kattığı malzemeler fiziksel ve mental olarak bütünleşmektedir.

Resim 11 Cindy Sherman, 'İsimsiz', 2010-2012, MOMA

<https://www.moma.org/artists/5392> (Erişim: 15.08.2022)

Cindy Sherman, 26 Haziran 2012'de New York Modern Sanatlar Müzesi'nde(MOMA) açılan sergisinde mekanın giriş kısmını boydan boya dijital fotoğraf baskılar ile kaplamıştır (Resim 11). 2010 ve 2012 yılları arasında gerçekleştirdiği bu duvar kağıdı temalı çalışmalarında sanatçı kendini bir şekilde anıtsallaştırmıştır. MOMA'nın internet adresinde Sherman için açılan sayfada yer alan bir konuşma içeriğinde Cindy Sherman'ın bu çalışmalarının bir kısmını MOMA için özel olarak tasarladığını belirtmiştir.

“Bu nesnelere şeması içerisinde, özneyi yıpratma ve perdeyi yırtma güdüsü Sherman'ı öznenin bakışa yakalandığı ilk çalışmalarından, öznenin bakış tarafından istila edildiği ileri dönem çalışmalarına ve de bakış tarafından sadece parçalanmış bir oyuncağın parçaları olarak dönebilecek şekilde yok edildiği son dönem çalışmalarına kadar götürür. Fakat özne ve perdeye yönelik bu ikili saldırı sadece ona ait değildir; çağdaş sanatın gerçeğin hizmetinde mücadeleye başladığı birçok cephesinde görülür.” (Foster, 2009: 189)

1.1.1. Somatik Hareket ve Dans Terapisi Çalışmaları

Varlık olarak insan ilk deneyimlemesini iletişim amaçlı ses, jest ve mimiklerle, doğa ritmini taklit ederek, içinde doğuştan var olan ritim duygusu ile vücut ritmini de harmanlayarak el, ayak ve vücuduyla farkında olmadan yapmıştır. Dans ortaya çıktığı ilk zamanlardan beri aslında hep aynı temelde kalmış: beden, ruh ve düşüncelerin dili olmaktadır. Zamanla değişen dönem ve akımlar, dansı başka bir evrene yansıtmıştır. Dans sadece istemsiz bir refleks hareketi olmaktan çıkıp, kendi kendini temsil edebilen, duyguları aktarabilen bir ifade biçimi olmuştur. Dans zamanla hareket yöntemi ile belirli sanat alanlarına dayanışma ile eklenmiştir. Performans ve beden sanatı da bu alanlardan birisidir. Bedenin sanat malzemesi olarak kullanımından sonra ortaya çıkan ruh halini yansıtırma biçimi dans ve hareket ile olumlamaya daha yatkınlık göstermiştir. Böylelikle dans ile performans sanatı birleşerek dans terapisi ile bağdaşmıştır.

Dada'nın* alaycı ve şiddetli ruhunu taşıyan Happening**, sanatçının özgürlüğünü doğrulayan, sanatın metalaştırılmasını reddeden ve kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel değerlere sahip çıkan bir harekettir. Zamanla Paris, Viyana, Düsseldorf, Buenos Aires, Tokyo ve Londra'ya yayılan akım, görsel sanatlarla sahne sanatları arasında bir bağlantı sağlamıştır. 1960'lı yılların sonlarında Happening'den esinlenen iki ana eğilim ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki sanatçının kendi vücudunu bir araç misali sanat malzemesi olarak kullandığı Beden Sanatı diğeri ise ilaveten küçük anlatım parçalarına da yer verdiği Performans Sanatıdır (Germaner, 1997:23-24).

---

*Dada; Dadaizm veya Dadacılık I. Dünya Savaşı yıllarında başlamış kültürel ve sanatsal bir akımdır. Dada, Dünya Savaşı'nın barbarlığına, sanat alanındaki ve gündelik hayattaki entelektüel katılığa ve erotizme bir protesto olmuştur. Mantıksızlık ve var olan sanatsal düzenlerin reddedilmesi Dada'nın anakaracteridir.

**Happening; 1950'lerin sonu ve 60'ların başında sanatçılar tarafından düzenlenen teatral etkinliklerdir. Dada ve Sürrealizm'den etkilenmiş, performans sanatının öncülü olmuştur. Terim olarak ilk defa Allan Kaprow'un "6 Bölümlük 18 Happening" isimli eserinde kullanılmış ve yaygınlaşmıştır.

Resim 12 Henry Matisse, La Danse, Tuyp, 1909-10, St Petersburg, Hermitage.

<https://www.arthipo.com/tr-tr/henri-matisse-dans.html> (Erişim: 10.06.2022)

Norbert Lynton ilkel dönemdeki kutsal ayinlerde yapılan dansı anımsatan, ressam Henry Matisse'in 1909-10 yılları arasında tamamladığı, hareketsiz ama çok etkili olan 'Dans' adlı tablosuna bakıldığında sanki ilkel dönem insanının danslarına tanık olduğumuzu ifade etmektedir. Bu tablodaki ilkel gücün önemine dikkat çeken Lynton bu resme bakıldığında sanki kendi uygarlığımızdan tarih öncesi bir çağa gidip en eski danslara ve müziğin başlangıcına tanıklık ediyormuş gibi bir duygu uyandırdığını anlatmaktadır (Lynton, 1989:33-34).

Bedenin Performans ile buluşması ile beden bir tür gerçekliğe bürünmektedir. 1960 yıllarından itibaren varlıkların oluş biçimi sanat olan ve insan bedeni ile dönüştürmeye ve iyileştirmeye çabalamaktadır. Beden ve performans sanatı hareket ile kendini ifade etme yolu edinmiştir. Terapi ve iyileştirme ile performans sanatı birleştirilmiş, çalışmalar üretilmektedir.

Beden kendini iyileştirme çabası içerisinde. Sanat terapisi adı altında yapılan iyileştirme çabaları performe edilerek performans sanatının bir alt dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kullanılan teknolojik ürünler, depresif insan hali, kendini dışa vurmaktan

korkan ve iletişimden uzak duran insan sayısını çoğaltmaktadır. Doğal tedavi yöntemleriyle bedeni ve akli harekete geçiren bu tür terapiler iyileşme ve kendini yenilemeye yardımcı olmaktadır. Terapi esnasında yapılan hareketler insanın dışı vurduğu düşünceleri simgeler ve kendini rahatlatması açısından büyük öneme sahiptir.

Kullanılan bazı bedeni ifade etme teknikleri performans sanatı içerisinde de yer almaktadır. Bazı güncel sanatçılar toplumun iyileşme sürecine katkı sağlamak amacı ile performanslarında bu alana yer vermiştir. İnteraktif* olan bu süreç içinde katılımcılarda aynı hareketlere uyup rahatlamaya ve gündelik ya da uzun süreli problemlerini aşmaya çalışmaktadır.

Bu alanda çalışmalar üretip toplumun iyileşme sürecine katkıda bulunan; dans terapisi uzmanı ve performans sanatçısı Ekin Bernay ile yapılan röportaj içerisinde bu konulara değinilmiştir. Beden ve performans alanında çalışan, sanat terapisi adı altında çalışmalar yapan sanatçı, dans ve terapi gibi bir çok alanda işler üretmektedir. Bernay, terapi ile performans sanatını birleştirip yurtdışı ve yurtiçinde işler üreten sanatçılardan biridir.

Ekin Bernay, yapılan tez için verdiği 19.03.2022 tarihli röportajında sorulan sorulara incelikte cevap vermiş ve yardımcı olmuştur (Resim 13).

Bernay, bir Türk dans ve hareket psikoterapisti ve performans sanatçısıdır. On sekiz yaşındayken Nike sporcusu olan Bernay, kendisini hareket ederek keşfetmek için yurtiçi ve yurtdışında performanslar sergilemiştir. Bugün dansın doğal gücünü, çevresindekileri ve ona en çok ihtiyaç duyanları iyileştirmek için bu alanda işler üretmektedir.

Ekin Bernay dansa dokuz yaşında başlayıp doğum yeri olan Ankara'da bale ve caze eğitimi almıştır. Bernay; "Daha ilk sınıftayken ünlü bir dansçı olmayı hayal ederdim. Ama insanlar içimde bir dansçı olduğunu ilk kez ikinci yıl hazırlanan bir müzikalde verdiğim solo performansta** gördü. Hareket ettiğimde kendimi çok güçlü hissediyordum." (Bernay, Demir, Röportaj, 2022).

---

*İnteraktif; etkileşim hali.

**Solo performans; Bazen tek kişilik gösteri veya tek kadın şov olarak adlandırılan bir solo performans, tipik olarak eğlence amacıyla bir izleyici için bir hikâye anlatan tek bir kişiyi içermektedir.

Dans terapisi ve hareket kişinin kendisini keşfetmesini ve iyileştirmesini sağlayan bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç, dans terapistleği ve performans sanatı alanının çıkış noktası olmuştur: "Bir ara dans etmeyi ve kendimi dansla ifade etmeyi bırakmışım. Sanırım depresyondaydım. Hem kendime hem de başkalarına faydalı olacak bir şeyler yapmam gerekiyordu, sadece insanları dans ile eğlendirmek benim için yeterli değildi." Dans ile bir yıl ayrılık yaşayan Bernay, kendini iyileştirmek ve başka insanlara yardım etmek için performans ile terapiyi birleştirmiştir.

Dans ile tanışması küçük yaşlarda başlayan Bernay, birçok kursa katılmış ve bazı zamanlar da ders vermiştir. Arkadaşları tatilini değerlendirirken dans eğitimine devam etmekteydi. Bernay, Ömür Uyanık ile bir süre dans eğitimine devam etmiştir. On sekiz yaşında iken Nike dans yarışması düzenlediğinde, yarışmaya katılmış ve kazandığında yurtdışına, bu alandaki kişilerle tanışıp fikir alışverişi yapabilme şansını yakalamıştır. Yurtdışında tanıştığı insanlar ile bu bölümde ne kadar kalmak istediğini anlayan Bernay, lisansı Türkiye’de, ilk masterini ise tasarım bölümünde bitirdikten sonra ikinci masterini ise yurtdışında dans terapisi alanında üç yıl yapmıştır. İşlerinde kullandığı kemik formu ailesinin sağlık alanında çalışması küçüklüğünden beri karşılaştığı ve kolay erişebildiği bir madde olmasından kaynaklanmaktadır. En keyif aldığı ve sevdiği işler arasında ‘ Kumdan kalelerim’ performansını görmektedir.

Yaptığı performansların sayısı yirmiye yakın olan Bernay, işlerinde ve performanslarında işlediği konular; iyileştirmek ve dönüştürmektir. Eleştirdiği konular ise; duyarsızlık ve doğaya ya da canlılara zarar verilmesidir. Çalışmalarında cinsiyetsiz olmaya özen göstermektedir. Belli bir alana ya da konuya dâhil edilip kendini kısıtlamak istememektedir. En zor olan işlerinden birisi de ‘Atlas’olan dokuz aylık hazırlık yapılmış ve bittiğinde yorgunluğu heyecan ile karışık hisseden Bernay, sonra tekrar üretme aşamasında kendini bulmuştur. Böyle bir döngü tekrar başlamakta, yaptığı işlerden farklı tepkiler almaktadır.

Bernay, yurtdışında ve Türkiye’de yaptığı işler arasında çok bir fark olmadığını söylemektedir. Tabi ki yurtdışında daha özgür ifade biçimi oluşturuluyor. Bazı konuları burada açık işlenemediğini ifade etmektedir. Fakat dışarda yaptığı işlerde özgürlük varken Türkiye’de yaptığı işlerde duygusallık ve hoşgörü söz konusu olduğunu dile getirmektedir. “Buradaki toplum eğer bir performansa katılıyorsa içlerinden geldiği gibi doğal davranıyorlar.” Genelde belli bir mekân içerisinde çalışmalarını ve performansını sergileyen Bernay, dış mekânlarda deneme fırsatı henüz elde etmemiştir.

Sevdiği sanatçılar olan Bernay, ‘Etkileniyorum diyemem etkilenmemeye çalışıyorum.’ diye eklemiştir. Bir şey üretirken kendine ve ürettiği işlere odaklanmaktadır. Özgün olmak için etkilenmemeye çalışan ama sevdiği ve takip ettiği performans sanatçıları olduğunu da dile getirmiştir.

Çalışmalarında iyileştirmeyi ön plana çıkaran Bernay, çocuk ve ileri yaşlardaki bireylere düzenli olarak dans ve hareket terapisi uygulamaktadır. Bunların yanı sıra bu terapi yöntemini dans ile performe ettiğini söylemektedir.

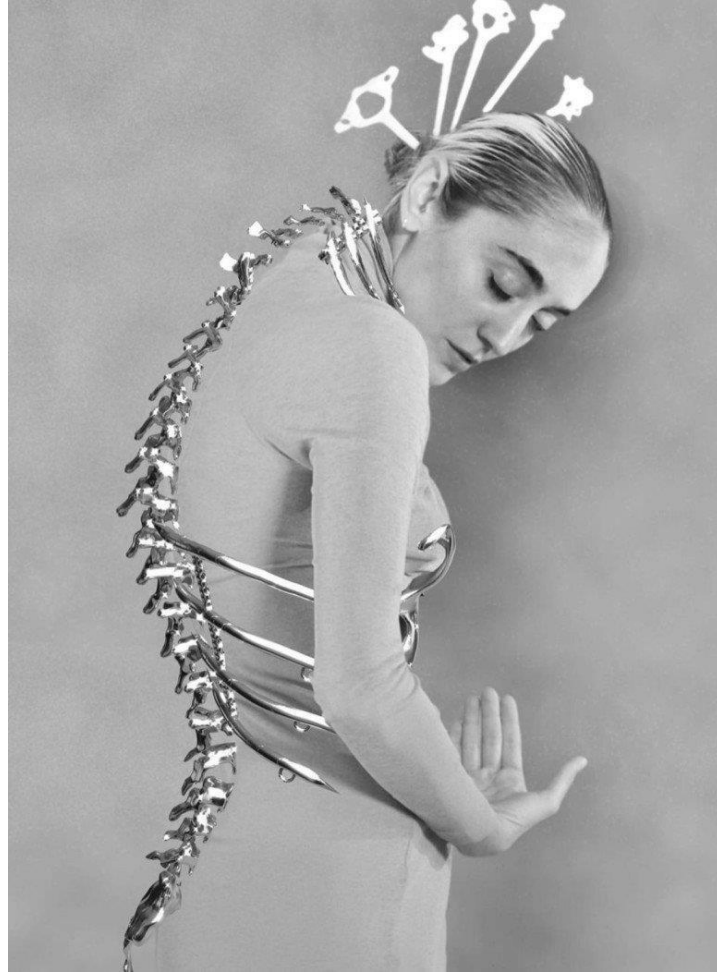

Resim 13 Ekin BERNAY röportaj; 19.03.2022

Beden 6znelikten sıyrılmış bir nesnedir. Beden kendini hareketlerle, jest ve mimiklerle ortaya koymaktadır. Düşünüleni ve algılananı bilinçten bağımsız olarak sergilemektedir. Performans sanatı ile bedende bulunan bu istemsiz hareketler bağdaşmış ve bir örüntü oluşturmuştur. Beden anlatmaya çekindiği, anlatılması güç olan kelimeleri dans ile hareket eşliğinde anlatmaktadır. Kişinin beden ile bağ kurup bu dizgiye katılması ruhsal sağlığın da etkilenmesine sebep olmaktadır.

İnsan türü bulanık anıları ile iletişim kurarken geleceği duyumsamaktadır. Performans sanatı geçmiş ve geleceği birleştiren anlık çalışmalardan oluşmaktadır. Konusu ve gidişatı belli belirsizdir. Bazı işler kontrol dışıdır. Dans ile hareketi birleştirip daha sonra ise hareket ile performans sanatını birleştiren sanatçılar; dansın ve hareketiniyeleştirici gücüne inanmaktadırlar. Hareket sağlığı vurgularken, hareket geçişleri duygularla yönlendirilmektedir.

Resim 14 Ekin Bernay, Atlas, 33 dakikalık performans, 26 Kasım 2021, Londra Müzesi Raffaello odası. <https://www.harpersbazaar.com.tr/lifestyle/2021/11/18/ekin-bernay-atlas> (Erişim: 24.05.2022)

Performans sanatında elde edilen deneyim ve yaşanmışlıkların güçlü yanları vardır. An ile birleşen performans sanatı, tekrarı mümkün olmayan duygular barındırır. Her performans sanatı çalışmasının altında bir neden vardır. Manifesto* ile birleşen çalışmalar gücünü öne çıkartmaktadır. Ekin Bernay performans sanatı çalışmalarında hareketi kullanarak iyileşmeler amaçlamıştır.

Performans sanatı çalışması Bernay'ın gerçeklik algısı arayışında “Dünyadaki tüm deneyimlerin yaratıldığı gerçekliğin eksenini, nöronların** yaşamın her anına komuta etmek için anlamlı sinyaller ilettiği yer” olarak tanımladığı omurgasına odaklanması ile başlamaktadır. Gökleri omuzlarında taşımaya mahkûm edilen Titan efsanesi ‘Atlas’, aynı zamanda kafatasımızı omurgamıza bağlayan C1 adlı omura ismini vermektedir. Bernay bu kemiğin dünyadaki insan deneyiminin bir parçası olduğuna inanmaktadır. Atlas performansı dört parçadan oluşmaktadır: “Doğuyorum, yolda yürüyorum, sonsuz huzuruma ulaşıyorum ve bedenimin sınırlarını aşıyorum” (Resim 14). İnsanoğlunun taşıdığı ağırlığı hem fiziksel hem de duygusal açıdan inceleyen Bernay, kendi özüne yaklaşmak amacı ile insan vücudunu yapı bozumuna uğratmaktadır. “Dünyaya kendi gerçeklik deneyimimden başka nasıl ve ne sunabilirim?” sorusundan hareketle performansını gerçekleştirmektedir.

Beden ile kendini iyileştirme sürecine giren sanatçılar dans ve hareketle performans sanatını birleştirip çalışmalar ortaya koymaktadırlar. Dans terapisi olarak da adlandırılan bu alanda fiziksel akış ve duygusal yoğunluk hali hâkimdir. 1940’larda psikoterapinin modern dans ile buluşması sonucu gelişmiş bir alandır. Günümüzde hala etkin bir yöntem olarak kullanılan dans ve hareket terapisi; müziğin ritm ve akışında, duyguların ve düşüncelerin bedensel olarak ifade edilmesidir. Dans ve hareket terapisinde amaç beden ve ruh bütünlüğünü sağlayarak, kişinin hareket bilincini geliştirmesi, bedensel farkındalığın artması; duyguların, içte olanın harekete dönüşerek dışa vurmasıdır.

Anna Pavlova bu dans konusunda bu cümle ile dansın bedenini ifadesi olduğunu açıklamıştır: “Eğer söyleyebiliyorsa olsaydım, dans etmeme gerek kalmazdı.” Anna Pavlova (Doğan, 2020).

---

*Manifesto; Toplumsal bir hareketin duyurulması ve savların belirtilmesi üzerine kurulan, bir akımın, bir hareketin oluşunu bildiren yazılara manifesto ya da bildiri denmektedir.

**Nöron; sinir hücresi.

Dans terapisi; kişinin, çocuğun, gencin ve yetişkinin duygusal, sosyal ve fiziksel parçalarını bütünleştiren hareketin psikoterapötik kullanımudur. Sosyal ve duygusal refah seviyesinde çalışırken, kişinin bütünlüğü ile bedeni kullanarak bilinçdışı bir noktaya dokunmaktadır. Hareket ve dans sözel olmayan bir müdahale biçimidir. Bazen sözel çağrışımlar da barındıran dans terapisi; konuşma, çığlık ve sözel iletişim gibi parçaları da içerisinde barındırmaktadır. Birincil kaynak beden öne çıkar. Terapi; beden, somatik tepki*, somatik aktarım** ile başlar ve devam eder. Kişinin bedeni ve iletişimi yansıma gösterebilir. İzleyici konumunda yerleşen birey de yansıma gösterebilir. Bedenin kendisi ile iletişimi, bedenin benlik ile iletişimidir.

Görsel Sanatlar okulundan onur öğrencisi olarak mezun olan Nir Arieli'nin çalışmaları hareketin birden fazla fotoğrafını çekip katmanları üst üste birleştirerek yeni oluşmuş soyut düşünme şeklini tek bir karede görselleştirmektedir (Resim 15). Sanatçı normal gözün göremeyeceği soyut formları ortaya koymaktadır. Hareket ile tek bir karede, çoklu hareketi anlatmaktadır.

Resim 15 Nir Arielli, Tansiyon, Fotoğraf, 1999

<https://oeildelaphotographie.com/en/nir-arieli/> (Erişim: 12.05.2022)

---

*Somatik tepki; soma beden anlamına gelmektedir. Soma-tik ise beden rahatsızlığı anlamındadır.

**Somatik aktarım; bedendeki ağrı ve sancıyı dışa aktarma.

Bunu yaparken Arieli, birçok hareketin bir araya gelmesiyle fotoğraflanan dansçı veya dansçıların, kendisi ile sözlü diyalogu sonucu ortaya çıkan yeni bir dil ortaya çıkardığını söylemektedir. Böylece Arieli kendisinin de fotoğrafladığı bedenlerle birlikte orada olduğunu vurgulamaktadır.

Beden her kültürde bedendir. Kullanılır, bozular, doğar, büyür, ölür. Fakat gülmek, selamlaşmak gibi farklı özellik ve anlam taşıyan işaretler de vardır. Hareket de buna dâhildir. Her kültürün ve insanın duygularının beden ile dışı vurumu farklıdır. Geçmiş özellikleri, yaşanmışlıkları, bilinmezlikleri kişiye yol göstermektedir. Beden algısı, bedene verilen tepki kişiye göre farklılık gösterdiği gibi bir ortak duygu da yaratabilmektedir.

2. İKİNCİ BÖLÜM

QUEER TEORİSİ KAVRAMI

Queer terimi Türkçe karşılığında; garip, tuhaf ve yamuk anlamına gelmektedir. 1990'larda politik anlamda kullanılmaya başlayan bu terim ilerleyen yıllarda aktivist gruplar ile birlikte akedemide yerini almıştır. İlk zamanlar Transfobikler tarafından hakaret ve aşağılama anlamında kullanılan bu sözcük zamanla lgbt tarafından benimsenmiş ve zamanla bir isim ve tanımlama yolu ile günümüzde 'Queer' (Kuir) şeklinde yerini almıştır.

Queer, cinsiyetlerin ve cinsel yönelimlerin tanımladığı kimlik yönelimlerinin sınırsız ve sabit olamayacağını iddia etmektedir. Terim neyin normal olup olmadığını sorgulayanlara karşı çıkmaktadır. Cinsiyet toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsel pratiklerle ilgili her etikete, her dayatmaya, her sınıra, her kategoriye karşı durmaktadır. Ana sorunları; cinsel kimliğin inşası, kimliklerin nasıl ve kim tarafından düzenlendiği, sırf bir kimlik ile özdeşlenmenin zorunluluğu ve kısıtlanmanın etrafında yoğunlaşmaktadır. Queer cinsiyetten ve cinsel yönelimden bağımsızdır. Bir kimliği ya da belirli bir isimi yoktur.

Queer bireyler ve savunucuları heteroseksizme* ve heteronormativiteye** karşı politik tutum sergileyen bireylerden oluşur. 1980'lerin sonunda ortaya çıkan bu terim kendine özgü bir şekilde ifade biçimini geliştirmiş ve 1990'lı yıllar boyunca gelişme göstermiştir. Queer politikası ile lezbiyen, gey, biseksüel hem erkeklere hem de kadınlara veya birden fazla cinsiyete yönelik romantik veya cinsel çekim ya da cinsel davranıştır. Transseksüel*** ve bazı heteroseksüel cinsel ve duygusal açıdan karşı cinse ilgi duyan biyolojik insan tipidir bu kimlikler genel bir queer yapısı içerisinde kaynaşmaktadırlar. Kimlik dışı olma ve bir ada ait olmaya karşı çıkan bu politik yaklaşımın savunucuları gün geçtikçe artmaktadır. Sosyolog Jashua Gamson; 'Queer açıkça farklılığını ortaya koyar' sözleriyle ifade etmektedir. Farklılığı kabul etmekte, normalleşmeyi red etmektedir (Gamson, 1995:390). Queer teorisi soyut bir dil kullanmaktadır. Bu dil biraz postmodernizmden ve biraz da güncel feminist felsefeden etkilenmiştir.

---

*Heteroseksizm; cinsiyetçilik, heteroseksüellik ve ilişkileri lehine tutum, önyargı ve ayrımcılık düzenidir.

**Heteronormative; toplumsal ve doğal norm olarak kabul edilmesi veya bu kabulü içeren kültürel yapı.

***Transseksüel; kendisini atanmış cinsiyetine ait hissetmeyerek farklı bir cinsiyet kimliğini benimsemesi durumudur.

Michel Foucault'nun tarihsel ve toplumsal kurgusalıcı fikirlerinden etkilenmiş ve türetilmiştir. Foucault eşcinselliği 'stratejik bir konum' olarak tanımlar. Bu konumda yeni şeyler üretilebilir ve tasarlanabilir. Queer'liğin nihai meydan okuması, biyolojik ve toplumsal cinsiyet kimliklerinin birliğini, istikrarını ve politik yararını sorgulamaktadır. Queer politikası bir transgender politikası ve teorisiyle daha kolay ilişkilendirilmiştir. Gelişiminde katkısı olmuştur. Transgendered*ve Biseksüel kişiler için Queer'lik yararlı olmak ile birlikte bir 'şemsiye' terim işlevi görür. Toplumsal cinsiyet içerisinde yer alan, doğal kabul edilen cinsiyetler dişil ve erildir. Başlangıçtan bu yana böyle kabul edilmiştir. Topluma yerleşmiş olan bu algıdan kurtulmaya çalışan queer terimi, doğal olandan çok, olması gerekenin kimliksizleşme olduğunu savunmaktadır. Bu alandan kendini sıyıran bir bölüm de 'Pangender' kişilerdir. Bu kişiler dişil ya da eril olarak etiketlenmek istemeyen bireylerdir. İkili cinsiyet sistemine de uymazlar çünkü bütün cinsiyetleri taşıdıklarını hissetmektedirler. Bazı kişiler ise hiçbir cinsiyete, gruba ya da topluluğa katılmak istemediğinden dolayı 'Non-binary' olarak adlandırılırlar. 'Agender' olarak adlandırılan bir diğer topluluk ise (cinsiyetsiz) kendilerinin hiçbir alana ait olmadıklarını hissederler. Kendilerini herhangi bir cinsiyete tabi olarak tanımlamamaktadırlar.

Resim 16 Judy Chicago, Earth Birth, 1983, kumaş üzerine Versatex ve DMC ipi püskürtme, 62,5 x 132.2, Çin koleksiyonu.

<https://www.judychicago.com/about/biography/> (Erişim: 12.05.2022)

---

*Transgendered; Transgender veya trans, kişinin cinsiyet kimliği ile atanmış olan cinsinin uyumlu olmaması durumudur.

Judy Chicago, 1980'den 1985'e kadar Doğum Projesi üzerinde çalışmıştır. Batı sanatında doğum konusunda bir ikonografinin bulunmadığının farkına varan Chicago, ülke çapında yüz elli iğne işçisi ile birlikte, Chicago gözetiminde yürütülen, iğne işi için bir dizi doğum ve yaratım imgesi tasarlamıştır. Yüzden fazla mekanda sergilenen Doğum Projesi The Dinner Party'yi karakterize eden benzer bir konsept ve medya birleşimini kullanmıştır. Bu sıra dışı çizimler, resimler, dokumalar, dökme kâğıt ve bronz kabartmalar dizisinde Chicago, erilliğin toplumsal cinsiyet içindeki yerine ve kurgusuna eleştirel bir bakış açısı getirerek, hâkim güç tanımlarının genel olarak dünyayı ve özel olarak erkekleri nasıl etkilediğini araştırmıştır. Düşünce süreçleri, sanatçının güç ve güçsüzlük meseleleriyle uzun süredir ilgilenmesinden kaynaklanmaktadır (Resim 16).

Beden algısı düşünüldüğünden daha karmaşık bir alandır. 'Etin cinsel politikası' kitabında yer verilen beden; feminizm* ve vejeteryanlık* ile bağdaştırılmıştır. Hiç kurulamamış ve kurulamayan eşitlik için bir çare konumundadır. Yenilen et ve yapılan reklamlar ataerkilliği işaret ettiği gibi et, başlı başına gücü temsil etmektedir. Et, ataerkilliği savunurken, eti vermesi gereken kişi de dişildir. Erilin ihtiyacı olan güç burada saklıdır. Kadın haklarının savunucuları genelde kadınlar iken, hayvan hakları savunucuları da genelde kadınlardan oluşur. Adams mitolojiden bir konuyu ele alarak (Adams, 2010:53); Zeus 'un Metis'i arzulamasından, onu tatlı sözlerle kandırmaya çalışarak, Metis'i istismar ederek onu midesine indirmesinden bahsetmektedir. Bu hikâyede anlatılan eril kişinin arzularının her iki varlığa da sahip olmasıdır. Etten hem faydalanmakta hem de yiyecek olarak kullanılmaktadır. Bu hikâyede cinsellik ve ataerkilliğin sembolü olan et bir arada kullanılmıştır. Dolayısı ile et güç ve eril simgesi haline gelmiştir. Feminizm ve vejeteryanlık arasında farkına varılmamış uyumdan söz eden buraya dikkat çeken Adams, (hem kadın bedeni hem de hayvan eti) erilin ihtiyacı olduğuna dikkat çekmiştir.

Toplumda kolektif bilinçte yer alan imgeler mevcuttur. Güçlü baba, destekleyici anne, kahraman şövalye, hassas genç kız...

---

*Feminizm; kadınların haklarını tanıyarak bu hakların korunması için kitle örgütlerinden oluşan hareket.

**Vejeteryanlık; bitkisel kaynaklı besinlerin ağırlıklı olarak tüketilmesini içeren bir beslenme tarzıdır

Bilim bize bütün cinsel karakterlerin birbirine karıştığı, bundan dolayı kesin bir cinsel belirleme yapmanın özellikle anatomi bakımından güçleştiği haller göstermiştir. Bu kişilerde üreme organları hem dişi, hem erildir (hermafrodizm). Kimi durumlarda her iki cinsin üreme organları yan yana, birlikte bulunurlar (hakiki hermafrodizm); en sık olarak birinin ya da öbürünün dumura uğraması görülmektedir. Normal anatomi üzerine ışık serpmek bakımından bu anormallikler ilgi çekicidir. Hermafrodizmin* (hüsnalık-erdişilik) belli bir derecesi normaldir. Erkek olsun, dişi olsun, her kişide karşıt cinsin üreme organlarının izleri bulunur. Bunlar ya ilkel durumda ve her işlevden yoksundurlar, ya da değişik bir işleve uymuşlardır. (Freud, 2009:4-12).

Kimlik doğuştan sabitlenmiş ve olması gereken bir şey midir; değişebilir mi gibi sorular soran ve performanslarında bu tür konulara yer veren Lazlo Pearlman, giysi ve maskelerin üzerine yüklenir. (Resim 17) Gerçeklik algısı, hem biyolojik hem de duygusal bir bağlamdır.

Resim 17 Lazlo Pearlman, Performans, (Fotoğraf: Dyler Plumer), 2000

<https://www.flickrriver.com/photos/tags/lazlopearlman/interesting/>

(Erişim: 04.06.2022)

---

*Hermafrodizm; Hermafrodit, erdişi veya hüsnâ; hem erkek hem de dişi üreme organı bulundurancılığa verilen addır

Kadından erkeğe geçiş yapan bir transseksüel performans sanatçısı olarak, beklentileri test etmek ve bununla mücadele etmek amacıyla bedenimi bir kimlik olarak değil, bir malzeme olarak kullanıyorum. İzleyicin başlangıçta düşündüğünün aksini ispatlayan heteronormatif bedenimle gerçek bir otobiyografi sergiliyorum. Bedenimin melezliği karşısındaki şaşkınlıktan sonra, trans kimliğin kaçınılmaz varlığını pekiştirmiş oluyorum. İzleyicinin gerçeklik algısında sıçrayış etkisi yarattığım bu tür performanslarıma, trans kimlik problemine bir çözüm bulana dek devam edeceğim. (Pearlman, 2015: 88-91).

Eve Kosofsky Sedgwick ve Judith Butler'ın başında geldiği bir grup teorisyen Queer kuramını geliştirmiştir. Queer kuramı cinsellik ve cinsiyet kimliğinin iki bileşenli ve özcü tanımlarına karşı çıkmaktadır. Bütün kimliklerin sosyal olarak kurgulandığını ve sahnelendiğini savunmaktadır. Bu yeni ve olumlu çağrışımları olan kullanımla birlikte Queer daha büyük bir siyasi akımı temsil etmeye başlamıştır.

Transeksüel topluluk veya normatif olmayan cinsel kimlikler gibi daha geniş kimlik gruplarını da bünyesine dâhil etmiştir. Queer, 1970'lerdeki bazı lezbiyen ve gaygrupların, baskın olan heteronormatif topluma eleştirmeden dâhil olma çabalarına karşı gelen, ayrı bir ideoloji olarak ortaya çıkmıştır.

Hayatta karşılaşılan travmatik bir olay bireyin hayatını etkileyebilir. Nan Goldin için bu olay, ablasının henüz on dört yaşındayken intihar etmesidir. Ablasının intiharından beri onu çeken tek şey fotoğrafa olan sevgisidir. 1978'de Washington yerlisi olan Goldin, New York'a taşınmış ve burada toplumsal durumu inceleme fırsatı yakalamıştır. Toplumsal durumu daha fazla keşfetmeye başlamıştır. Kutlama-üzüntü, yaşam-ölüm, aşk-şiddet... Goldin'in en temel konularıdır. Goldin, belgesel fotoğrafları ve içlerindeki karşı kültür yaklaşımı ile karakterize olmuştur. Tate Modern müzesinde Ekim 2019 Tarihli Sansürsüz Sergisi ile Goldin Nan Goldin'in Cinsel Bağımlılık şarkısını söylemektedir. Sansürsüz sergi, sanatçının 1970'ler ve 1980'lerdeki görsel günlüğüne odaklanmaktadır (Resim 18).

Resim 18 Nan Goldin, Sansürsüz Sergi, Fotoğraf, Tate Modern, 2019

<https://fahrenheitmagazine.com/tr/sanat/g%C3%B6rsel/tate-modern-foto%C4%9Fraf%C3%A7%C4%B1-nan-goldin-sans%C3%BCrs%C3%BCz-sergisi#view-1>

(Erişim:20.05.2022)

Anthropométries de l'époque bleue, Galerie internationale d'art contemporain, Paris, 9 mars 1960.

Resim 19 Yves Klein, Canlı Fırçalar, Performans, 1960, National Museum of Modern Art, Centre Pompidou

https://www.pileface.com/sollers/spip.php?page=imprime&id_article=1490

(Erişim: 12.05.2022)

Performans sanatının temel malzemesi bedendir. Bu yüzden performans sanatında beden, 'kendini gerçekleştiren bir metin' olarak gündeme gelmiş; tiyatro sahnesindeki kullanımının dışına çıkmıştır (Antmen, 2008, 222).

Klein'in bedeni bir fırça gibi kullanması bedeni maddeselleştirdiğinin açık bir kanıtıdır. Varda'nın da ifade ettiği gibi bedeni kullanma tarzı yenilikçi ve arsızdır (Resim 19). bu döneminin toplumunda hoş görülme ve hiç görülmemiş bir olaydır. Klein, kullandığı modelleri özellikle cezbedici olarak seçmiştir. Bedenleri toplumda daha çok etki bırakması için dişil imgelerden seçmiştir. Bedeni damga gibi kullanmıştır; kâğıda izleri bırakıldıktan sonra bedenler Klein'in boya imzasına bürünmüş halde dolaşmışlardır.

Türkiye’de son on yıla bakıldığında queer aktivizm ve güncel sanat açısından konu bağlamında birçok sanatçı ile bir alan açma pratiği gelişmiştir. Kolektif sergiler, aktivizm ve sanatın queer sanat çatısı altında gerçekleştirildiği görülmektedir.

Kuir kuramcı Judith Butler’ın drag’tan* ödünç aldığı ana fikirlerden biri ait olmadığınız cinsiyeti taklit etmek, onu tekrarlamak gerektiğidir. Butler’a göre cinsiyet ve özellikle de doğal olduğuna inandığımız cinsiyet tanımları icra edilir; kadın ya da erkek olmayla ilişkilendirdiğimiz şekilde yürürüz ya da konuşuruz. Cinsiyet performansı olarak tanımlanan bu kavram, erkek ya da kadın olmanın bir iç gerçeklik değil de erkeksi ya da kadınsı olduğunu düşündüğümüz davranışları tekrarlayarak üretilen ve türetilen bir görüngü olduğudur. Psikiyatri gibi kurumsal güçler ve sözle taciz etme gibi gayri resmi pratikler mesela “erkek gibi kız”ın ya da “efemine erkek”in,** “düzgün” davranmaya zorlanması davranış biçimlerimizi “düzeltmeye” çalışır ve bizi cinsiyet rolümüze göre konumlanmak zorunda bırakır (Butler, 2005:109).

Performans sırasında ya da bir sanatçı tarafından yapılan bir çalışmada görüntü de nasıl şekillenirse kapsayıcı duygularda bu yönde ilerlemiş olmaktadır. İkili cinsiyet atmosferinde yer alan ve ara cinsiyet denen Queer alanı bu modernizm dünyasında daha görünür kılınmıştır. Kimlik vermeden sadece beden ya da cins ayrımı olmadan özne olmak (olabilmek) mümkündür.

Queer terimi ikili karşıtlık ve hiyerarşik ifadelerden kaçınmaktadır. Kadın, erkek, butc*, femme**, homo, hetero gibi cinsel kimlik takılan tercihler birbirleri ile ilişiktir. Queer beden her zaman değişim ve gelişim evresindedir.

---

*Drag; sürüklemek anlamına gelmektedir. Eğlence için abartılı feminen tavırları ve toplumsal kadın rolleri benimseyerek kadın kıyafetleri giyen kişi.

**Efemine erkek; kadınsı olmayan erkek.

*Butc; davranışları ve giyimiyle maskülen görünümde eşcinsel kadın.

**Femme; Kadın, dişi cinsinde olan yetişkin insandır.

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Ayrımı

Ataerkil inanışa tabi olan toplum ile karşılaşılan sorunlar, cinsiyet üzerinden vasıfsahibi olmaktadır. Performans sanatında, toplumsal sorunlar üzerinden işlenen toplumsal cinsiyet ve cinsiyet eşitliklilikleri yer alabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet, toplumun değer verdiği yargılar ile birlikte şekillenmiş cinsiyet kavramıdır. Bu cinsiyet kavramına uygun karakterler ve kişiler oluşturulmaktadır. Doğal ortamından sıyrılmış toplumsal cinsiyet, kişiye özgür hareket alanı tanımamaktadır. Değişmez kurallar bütünü ile hareket eder.

Toplumsal cinsiyet, dişil ve eril arasındaki farklılığın kültürel ve toplumsal bağlamda nasıl kurulduğunu, sosyal yapı içindeki durumlarını, kimliklerin oluşum sürecini inceler. Cinsiyet içerisinde doğal olan araştırılır ve biyolojiktir. Toplumsal cinsiyet ise toplumun ortak yargıları ile yaratılan uzun süreç içerisinde kurulmuş bir araştırma alanıdır.

Toplumsal cinsiyette esasen davranış, tutum ve rollerle ilgili olan kadınlık ve erkeklik, dişi veya er oluş temelinde şekillenen iki farklı boyutu ifade etmektedir. Toplumlar için bu ayırım son derece önemlidir. Bu neden ile alanları oldukça net bir şekilde birbirinden ayrılmıştır. Toplumsal cinsiyete göre birey ya dişildir ya da erildir; dolayısıyla ya kadındır ya da erkektir. Toplumun kabul ettiği ve toplumda kabul görülen davranışlar sergilenmesi istenir. Görüntü ve hareket birbirleri ile uyumlu olmalıdır. Esaskanun ve hoşgörü bu durumlarda geçerliliğini yerine getirir. Toplumun kabul ettiği yargılar ile çatışan kimlik ve cinsiyet türleri kendi yerlerini toplumda yaratmak durumunda kalırlar. Toplumsal yargılara uymayan cinsiyetler için direktme uygulayan toplum; iki cinsiyete indirgeme çabası içerisinde bulunurlar. Toplumsal cinsiyete göre ikili cinsiyet olan eril ve dişilden ibarettir. Toplum, bireyden değişmez bir ölçüt kabul ettiği biyolojik cinsiyetine göre davranışlar sergilemesini ister; hazırladığı davranışlar örgüsünü kabul etmesi ve davranışları ile uygulaması için zorlamaktadır.

Cinsel kimlik, bireyin biyolojik açıdan belli bir cinsiyete ait olduğuna ilişkin bilgisine ve ayrıca aynı kategoride olmak üzere diğer insanların cinsiyetlerini tanıma yeteneğinin olmasına işaret eder. Cinsel kimliğin oluşması, yaşamın ilk dönemlerinde başlamaktadır. Çocuklar çok erken bir yaşta kendi cinslerini tanırlar. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı erken yaşta algılanır ve aşılırsa hayatı boyunca bu düzeyde olan ikili cinsiyet arasındaki yerini almış olmaktadır.

Ancak, bu kadar küçük yaşlardaki çocukların cinsel kimliğe ilişkin anlayışları tam olarak ortaya çıkmamaktadır. Küçük yaşlarda cinsiyeti, biyolojik özelliklerden çok, giysilerle, rollerle, başka yüzeysel etmenlerle belirleme eğilimindedirler. Cinsiyetin değişmez olduğunu, dişi veya er doğanbirinin ömür boyu dişi veya er kaldığı gerçeğini yavaş yavaş kavramaya başlamaktadır. Bir kez cinsel kimlik belirlenip anlaşıldıktan sonra, ikinci adımı ise iki cinse ilişkin inançve tutumların gelişmesi takip etmektedir. İnsanların cinsiyetlerini tanımaya çalışma kadar, bireylerin ve cinslerin birbirlerinden nasıl ayrıldıklarına belki de nasıl ayrılmaları gerektiğine ilişkin kendi gerekçelerince fikirleri oluşmaktadır.

Toplumsal cinsiyet araştırmaları üzerinde çalışan sanatçı İpek Duben çalışmalarında toplumsal cinsiyet konularına ağırlık vermiştir. Duben, University of Chicago'da siyaset bilimi alanında yüksek lisans eğitiminin ardından New York Studio School'da sanat eğitimi almıştır. Doktorasını Mimar Sinan Üniversitesi'nde tamamlayan Duben, resim, heykel, enstalasyon ve videolarında toplumsal kimlik ve cinsiyet, önyargı, göç ve hafızayla ilişkili meseleleri işlemiştir. Sanatçı kitapları ve çoklu medya enstalasyonlarında belgesel niteliğinde metin ve fotoğraflar kullanmış ve konularını tarihî bir yaklaşımla ele almıştır.

Resim 20 İpek Duben, Tüyb, Şerife, (1980-1981)

<http://www.banucarmikli.com/sanat-havada-ucusan-toz-gibidir-ipek-duben-soylesisi/> (Erişim: 23.04.2022)

Şerife'ye ikonik bir anlam yüklendi. Hem Türkiye'deki kadınların kimlik sorunsalı, daha sonra onadünyadaki kadınların kimlik sorunları eklendi ve sonra diğer ötekileştirme konusunun da birinci basamağı oldu (Resim 20). What is a Turk'te Türk kimliğinin Batı dünyasındaki ötekileştirmesini işledim. 'Onlar' sergisinde 2015'te, Salt'ta yine Türkiye'deki diğer bütün ötekileştirilmiş kimlikler, etnik kimlikler, cinsel kimlikler, kadına karşı vahşet, dini kimlikler bütün bunlar benim meselem oldu. Şimdi de ben, zorunlu göç üzerine aşağı yukarı on iki yıldır devam eden bir çalışmadır bu, tabi ki arada başka işler yapılıyor ama o konu devam ediyor. Çünkü bu şiddetle artarak devam ediyor. Ve orada da gördüğümüz gibi bu göçün artık fakirlerin kendilerine ekmek aradığı bir göç şeklinden çıkıp, siyahlara karşı, müslümanlara karşı ırkçı bir ötekileştirmenin resmen bir savaşa dönüştüğünü görüyoruz. Denizde boğulanlar, sınırlarda donanlar ve buna karar veren zengin ülkeler. Dolayısıyla her şey birbiri ardına sürekliliğini koruyor maalesef." (Evrım Altuğ 3.Nisan 2022 Röportajından alıntıdır.)

Resim 21 İpek Duben, Karışık Teknik, Adale Adam, (1988)

https://twitter.com/SALT_Online/status/1476479547172438016

(Erişim: 10.06.2022)

Duben'in yerel bir bağlamda göç, "öteki "ne bakış ve toplumsal cinsiyet konularını ele aldığı ilk işi olan Şerife (1980-1981) isimli serisi bir desen ve on bir resimden oluşmaktadır. Sanatçı, kız kardeşinin evine temizliğe gelen Şerife'nin başsız ve bedensiz portreleri için pazardan satın aldığı bir elbiseyi doldurup canlı modelin yerine koyarak Şerife'nin temsili bir modelini yaratmıştır. Toplumsal varlığı görünmez kılınan kadınları gündeme getirerek feminist bir tavrı yansıtan resimler, kültürel gelenekve âdetlerle kırsal ve kent yaşamı arasındaki geçişleri işaret etmektedir. Bir gazete küpüründen yola çıkan Adale Adam (1988) üçlemesinde kasları ile böhürlenen, çıplak gövdesini teşhir etmekten korkmayan bir erkek figürü yer almaktadır (Resim 21). Beyoğlu Salt mekânında yer alan sergide peş peşe olan bu iki seri, toplumsal cinsiyet temelli beden temsilleri arasındaki eşitsizliğe dikkat çekmektedir.

Terme doğumlu Şükran Moral yirmi yılı aşkındır İtalya'da yaşayan bir sanatçıdır. İtalyan senatosunda aday gösterilen ilk Türk ünvanına sahiptir. Avrupalı Cumhuriyetçiler'in adayı olarak gösterilmiştir. Sanatçı beden sanatı çalışmaları, performansları ve enstelasyonları ile bu ünvana sahip olmuştur. Moral, kendi vücudunu bir sanat aracı olarak kullandığı Beyoğlu'nda, erkekler hamamına girip yıkandığı videoperformansları üretmiştir. Şükran Moral yaptığı işlerde provokasyonu, rahatsız etmeyi ve bu yolla düşündürmeyi amaçlamaktadır.

Resim 22 Şükran Moral, Üç kişi ile Evlilik, Performans, 1994, İtalya

<https://lgbti.org/sukran-moral-ile-roportaj/> (Erişim: 03.05.2022)

İtalya'da 1994'te "Üç Kişi ile Evlilik" (Resim 22) performansı ile Moral, 1997'de performans sanatı gerçekleştirmiştir. Galatasaray'daki erkekler hamamına girerek "Hamam" isimli video sanatını gerçekleştirmiştir. Otuz dakika süren video içinde, erkeklerin onu yıkamasının sunulduğu görüntü, videoyu bir meydan okuma olarak nitelendirilmektedir. Moral, tüm bu performanslarını da hayatboyu mücadele olarak tarif etmektedir.

1963 doğumlu sanatçı Tracey Emin, babası Kıbrıs'lı bir Türk ile siyahi İngiliz birannenin evlilik dışı çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası başka bir kadınla evli olduğu için annesi ile hiç evlenmemiştir. Babasının iflasına kadar rahat bir çocukluk yaşayan Emin, babasının iflası ile birlikte yaşadıkları sosyo-ekonomik düşüş ile çevrede annesinin siyahi olması ve evlilik dışı bir çocuk olması sebebiyle, okul arkadaşlarının zorbalık, travmatik alay ve ağır baskılarına maruz kalmıştır. Bu çevrede yalnızlık ve ile beraberinde akraba tacizinden, tecavüze, intihar girişimlerine kadar travmatik cinsel deneyimler ve zorlu bir gençlik dönemi yaşamıştır.

Bu yaşadığı ağır travmaları, tacizleri 1997 yılında Royal Academy of London'da düzenlenen Sensation adlı sergide "Everyone I have slept with 1963-1995" adlı çalışmasında, birlikte olduğu, tecavüze uğradığı, onu taciz eden akrabalarının, kürtajla aldırıldığı iki fetüsün ismini mavi bir çadır içinde büyük puntolar halinde, nakışla işleyerek deşifre etmiştir (Resim 23). Sanatının konusu kendi olan sanatçı böylece kendi sanatsal dilini kendi yaratma şansı bulmuştur.

Resim 23 Tracey Emin, "Everyone I have slept with 1963-1995", Enstelasyon, 1997

<https://www.speakart.it/en/you-never-stop-learning-tracey-emin-opens-a-school-in-margate/>

Azade Köker 1971 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Seramik Bölümü'nü başarı ile bitirmiştir. Mezuniyetinin ardından Berlin'de önce seramik ve endüstri tasarımı eğitimi görmüş, daha sonra heykel üzerinde çalışmalar yapmıştır. Berlin'in meydan, hastane ve müze gibi çeşitli kamusal mekânları için heykeller tasarlayan Köker'in Ankara Altınpark'daki "Tutku" (Resim 24) isimli çalışması "ahlaksız ve rahatsız edici" bulunduğu için, Büyükşehir Belediyesi tarafından yerinden kaldırılarak yok edilmiştir. 1983 yılında Almanya başkentinin Eyalet Bahçeleri'ne bir heykeli yerleştirilmiştir.

Resim 24 Azade Köker, Tutku, Heykel, Ankara Altınpark, (Kaldırıldı.)

<https://bianet.org/galeri/turkiyeli-uc-feminist-sanatci-british-museum-da?page=10&sec=bianet> (Erişim:18.04.2022)

Sanatçı eserlerinde toplumsal cinsiyet ve göç temaları işlemektedir. Göç temalı çalışmaları, yaşadığı ve yerleştiği birçok yerlerin izlerini barındırmaktadır. Göçün, tercihler sonucu olmadığını savaşların dayatması ve halkın geçim gücünün yönlendirmesi sonucu oluşan göç olayını sorgulamaktadır. Çalışmalarında, yabancı olduğu için bir yabancı olarak bulunduğu Alman toplumuna rağmen bir sanatçı olarak yaptığı ve ortaya çıkardığı eserlerin yansımalarının sanatçının işlerinde görmek mümkündür.

Azade Köker, doğanın ve kentlerin, biri var olmadan diğeri var olamayacak yapısını, savaş ve göçle şeklini alan sosyo-politik gelişmelerle de ilişkilendirmektedir. Çalışmaları kentler, çok kültürlülük ve yıkımdan geriye kalanlar, sınırlar, dikenli teller, güç yapıları ile ilişkilendirmektedir (Resim 24).

Toplumda yer bulma ve onaylanma arzusu ile hareket edilerek dışlanmaya itilmiş özneler kimlik arayışına düşmektedirler. Oysaki özne birdir ve tektir. Bir şeye aitlik duygusunu doyumak amacı ile bağlanmaya çalışan, bedenin içerisindeki duygu ve ruhtur.

Kimlik yerleşkesi anne ve kadın olmayı bir tutar. Erkek ve baba olmayı bir tutmayan bu kimlik yerleşkesi birbirine zıt hareket etmektedir. Toplumsal irade kabul görme ve aidiyet duygusunu harekete geçirmek için kimlikleri zorunlu kılabilmektedir.

Sarah Lucas, 1994 tarihli Doğal ismini verdiği enstelasyon çalışması ile eril ve dişil bedenlerindeki cinsel organlarına benzeyen objeler yerleştirerek bu toplumsal cinsiyet kavramını sorgulamıştır (Resim 25). İroni içeren bu eser, hangi cinste daha fazla organın olduğu ve Freud'un dışideki 'Penis Kıskançlığı' nı bu şekilde cevaplamıştır. Lucas enstelasyonunda, dişilin organ yerleşkesi daha fazla olup, erilden eksik değil fazla olduğunu açıklamaktadır (Friedan, 2008:303)

Julia Kristeva, kültürel yaşamda insanları ve özneleri kadın ya da erkek olarak sınıflandırmanın ve bu sınıflandırmalara belirli tanımlar getirmenin yol açacağı sorunların önemini vurgulamıştır (Guberman, 1996:112).

Resim 25 Sarah Lucas, Doğal (Au Naturel), Enstelasyon, 1994

<https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1576837099.pdf> (Erişim: 25.05.2022)

2.1.1. Güncel Sanatta Queer Sanatçıları ve Çalışmaları

Queer bir şemsiye terimdir. Toplumsal cinsiyet içerisindeki varlığı sorgulanan cinsiyetlerin birleştiği bir grup olarak adlandırılmaktadır. Cinsiyetin devamlı ve değişken olduğunu savunan queer terimi günümüzde daha fazla açıklık kazanma şansı bulmuştur.

Türk kültür tarihinde cinsiyet, konuşulması ve yorum yapılması hassas bir nokta olmuştur. Gerek dini gerekse toplumsal olarak cinsiyet ve beden; konuşulması mahrem olan ve sorgulanması güç anlamını taşımaktadır. Kültür bağlamında eğlence ve düğün sektöründe kadının kadınla dans etmesi, erkeklerin halay çekmesi, düğünlerde köçeklerin dans ettirilmesi, dansözlerin ve erkek dansörlerin birbirleri ile dans etmesi olağan olarak karşılanmış ve varlığını sürdürmektedir.

Resim 26 Köçek, Photo by; Serkan Gözder

<https://sinobilke.com/2017/10/27/kocek-kulturu/kocek-foto/> (Erişim: 03.07.2022)

Leman Sevda Darıcıoğlu Performans Sanatçısıdır. Leman Sevda Darıcıoğlu ile 09.04.2022’de yapılan röportajdan alıntılar ile queer alanında bir bakış açısına yer verilmiştir. Yapılan röportajdan alıntılanan ve Leman Sevda Darıcıoğlu’nun web sitesinden alınan bazı alıntılara ve fotoğraflara bu araştırma alanında yer verilmiştir.

Darıcıoğlu; 1985 yılı İzmir doğumlu queer alanında işler üreten performans sanatçısıdır. Türkiye’de yaşamaktadır ve performans alanında eserler üretmektedir. Temmuz – Aralık 2020 arasında Berlin Senatosu Kültür ve Avrupa Departmanı’nın sunduğu burs ile Depo İstanbul ortaklığında gerçekleşen “İstanbul-Berlin Sanatçı Misafir Programı” kapsamında Berlin’de bulunmuştur.

Mimar Sinan sosyoloji bölümü yüksek lisans eğitimine devam eden Darıcıoğlu, 2012’de göğüslerini sardığı ilk performansı ‘Philia’ video-fotoğraf işidir. Translık deneyiminde sargı bezleri, göğüsleri sarıp düz göğüslü olmak için kullanılmaktadır (Darıcıoğlu, Demir, Röportaj, 2022).

Resim 27 Leman Sevda Darıcıoğlu, Philia, Performans, 2012

<http://lemandaricioglu.com/tr/philia/> (Erişim: 02.04.2022)

---

*Drag king; Drag kralları çoğunlukla erkeksi drag kıyafetleri giyen ve bireysel veya grup rutininin bir parçası olarak erkek cinsiyet klişelerini kişileştiren kadın performans sanatçılarıdır.

Daha çok trans erkekler, drag kingler* ve transgenderlar bu tekniği kullanmaktadır. Philia bedenlerin birbirine geçtiği, bandaj şeritlerinin bedenleri birleştirdiği, bağladığı, bağlandığı, sınırların yavaş yavaş aşıldığı ortak bir deneyimin ürünüdür. Bandajın trans hayatların bir parçası olduğunu imgeleyerek düz göğüslü, cinsiyetleri muğlak kişilerle başlayan video, oyuncuların soyunmasıyla devam eder ve beraber bandajlanmaya geçilmektedir (Resim 27).

Darıcıoğlu, 2012 – 2019 yılları arasında yayınlanmış Queer Düş'ün adlı queer teori serisinin danışma kurulunda yer almıştır. Çeşitli Queer kitapların çevirmenliğini yapan sanatçının aynı zamanda Queer Temaşa (2016) adında editörlüğünü yaptığı bir derlemesi bulunmaktadır. 2014-2017 yılları arasında İstanbul Queer Art Collective'in bir üyesi olmuştur. 2017'den itibaren performans projelerinde ve çalışmalarında uluslararası performans platformu olan Perform İstanbul tarafından temsil edilmektedir.

Resim 28 Catherine Opie, Gey-Lezbiyen Hayatı, Fotoğraf, 1993

<https://www.newyorker.com/magazine/2017/03/13/catherine-opie-all-american-subversive> (Erişim: 20.05.2022)

Catherine Opie, 1993'te gravür işlemin kendi bedenine yerleştirmektedir. Opie geleneksel evcilik kavramların yıkılması için bu yolu kullanmıştır. Orman yeşili bir fonun önünde duran Opie'nin sırtında, bir çocuk çizimi gibi görünen, derin kesimli bir çizimden taze kesilmiş kan sızmaktadır. Gravür, çocukların okulda ailelerinden yapmaları istenen çizimleri andırmaktadır, ancak Opie bir erkek ve bir kadını (anne ve baba) yan yana göstermek yerine iki kadını yanyana göstermektedir. Kanın acımasızlığı, gözetleyen güneş tarafından daha da şiddetli anlatıma kavuşmuştur. Çizimin çocukluk iyimserliği ile çelişkili bir gerilim yarattığından dolayı, bu çalışmada yoğun bir ikililik mevcuttur. Burada, derisinin oyulması Opie'nin sanatı için çok önemliydi çünkü bu onun yeni ev hayat idealini sorgulaması ve somutlaştırmasına izin vermiştir (Resim 28).

Resim 29 Claude Cahun, I am in training, don't kiss me, 1927

<https://www.telegraph.co.uk/luxury/art/gillian-wearing-claude-cahun-national-portrait-gallery-review/> (Erişim: 02.05.2022)

Cahun, 'İdmandayım, Öpme beni' isimli çalışmasını barok tarzı sergilemiştir. Jelatin gümüş perdenin ortasında, parlak bir şekilde aydınlatılmış ve Barok karanlığında taçlandırılmış, minyon bir figür oturmuş bulunmaktadır (Resim 29). Bacakları zarif bir şekilde üst üste atılmış, saçları simetrik bukleler halinde ayrılmış, boyanmış dudakları düşünceli somurtkan bir kişi haline getirilmiş ve iki yanağında siyah ve karanlık birer kalp çizilmiş. Figür, sırte güçlü bir adamın bol şortu, uzun çizmeleri ve deri bilekliklerinin altına çıplak bir vücut takımı giymektedir. Göğüsleri düz, meme uçları boyanmıştır ve aralarına elle yazılmış "I am in training, don't kiss me" yazısı yerleştirilmiştir. Figür izleyici ile fırtınalı bir göz teması kuruyor. Bu çalışmada, sanatçilerin ve dışil mecazları çelişkiyle titreşen bir görüntüde dengelemiş, dikkat çekici derecede incelikli bir yaratım oluşturmuştur.

Eserleri Mamut Art'ın 2019 seçkisinde yer alan Özgür Can Taşçı Queer sanatçısıdır. Hiçbir zaman fikirleri öncesi ön eskiz ya da planlama yapmayan sanatçı, eskizin heyecanını kötü bir şekilde etkilediğini söylemektedir (Taşçı, Akdemir, Roportaj, 2019) (Resim 30).

Resim 30 Özgür Can Taşçı, İsimli, gravür kâğıdı üzerine karışık, 2018

<https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/04/05/mamutta-one-cikan-10-sanatci-2>

(Erişim: 17.04.2022)

ARAŞTIRMACININ ÇALIŞMALARI ÜZERİNE ANALİZLER

Araştırmacı çalışmalarında toplumsal cinsiyet ve Queer temalarını işlemiştir. Çalışmalar arasında tuval üzerine çalışmalar, performanslar, heykeller ve enstalasyonlar mevcuttur. Araştırmacı çalışmalarını kendine ait semboller ve anılardan yola çıkarak oluşturmaktadır. Kullandığı malzemeler ve ürünler doğadan direk ulaşılabilen, geri dönüşüm ve ileri dönüşüm malzemelerle yapılmıştır. Arte povera (fakir sanat) akımı bağıntısında ilerleyen çalışmalar; ileri ve geri dönüşümden hareketle atık ürünlerden elde edilen parçalarla bütünleşmiştir.

Mekân olarak Safranbolu’da olan eski bir evi kullanan sanatçı boş ve harabe evde ‘Put-Hair’ adlı çalışmasını gerçekleştirmiştir (Resim 31). Araştırmacı bu çalışmasında toplumsal cinsiyetin verdiği kimlik yüklemesini işlemiştir. Kişi ve varlıklara verilen etiket üzerine yoğunlaşan araştırmacı, bu çalışmasında üç farklı kuaförden topladığı kesilmiş saçları kendi saçlarına zımba ile ekleme yaparak birleştirmektedir. Kuaförde saçlarından vazgeçerek kestirmeye gelen bireyler, saçlarının kullanılacağını duyduklarında kesilen saçlarını toplayarak yanlarında götürmüşlerdir. Bir araştırma konusuna kendi saçlarının dâhil olacağını duyduklarında, şimdiye kadar çöp olan bu kesik saçlar artık onların özel varlığı durumuna gelmiştir.

Zaman ile biriken saçlar ile araştırmacı çalışmasını gerçekleştirmiştir. Önceden saçların sahipleri olan insanlar, bir kimlik kavramı ile birleşmiştir. Nesne haline gelmiş saçlar performans sırasında artık araştırmacının bir parçası haline gelmektedir. Birleşen saçlar tek tel olarak değerlendirilerek, birçok kimliğe bürünmüşlük ifadesi taşımaktadır. Araştırmacının birçok kişiden alınan ve sahipleri bilinmeyen bu saçları kullanmasının nedeni özne olarak varlığın sürdürülebilmesidir.

Araştırmacı mekân olarak eski ve terk edilmiş bir evi tercih etmiştir. Saçların kenarlarına yerleştirdiği farklı ve eski ayakkabılar farklı cinsiyetleri ve kişileri temsil etmektedir. Zımba ile araştırmacı saçları tek tek birleştirip üst üste eklemeler yapmıştır. Kimliği ve kimliksizliği temsil eden DNA örneği bu saçlar, orada başka bir bedende yerini almıştır.

Resim 31 Aylin Demir, Put-Hair, Performans, 2022, Safranbolu

Araştırmacı performanslarında cinsiyet ayrımı yapmamaktadır. ‘’Hangi cinsiyete hangi yasak?’’ temalı performans çalışmasında eski zamanlardan günümüze yayılmış ve oturmuş yasak olgusunu ele alan araştırmacı, bir tür yasak olgusunun cinsiyete göre değiştiğini göstermektedir. Araştırmacı bu performans ile hangi cinsiyette bilinen yasaklar daha fazla, toplumsal baskı hangi cinsiyete daha çok yükleniyor sorularına cevap aramayı hedeflemiştir (Resim 32).

Resim 32 Aylin Demir ve Orhan Ataman, Yasak Elma, Performans, 2021,
Karabük

İki doğal cinsiyetten iki insan, bir erkek ve bir kadın alanda sabit duruş sergilemişlerdir. İki metre civarı uzaklıkta bir kaidenin üzerinde bulunan beyaz kâğıt, japon yapıştırıcısı ve bir kalem bulunmaktadır. İnsanlar toplandıkça, bu kâğıtların üzerine (her bireyin bir kere yazma şansı vardır) ilk akıllarına gelen yasağı hangi cinsiyette uygun gördüyse, o kişinin vücuduna yapıştırıcı ile yapıştırmışlardır. Bu kâğıtlar çoğaldıkça ve artık vücutta yazacak yer kalmadığında, yazma bölümü sonlanmaktadır.

Hangi cinsiyette fazla kâğıt asılıysa, toplum baskısı o cinsiyet üzerinde yoğunlaşmış ve yasakların çoğu o cinsiyet üzerinedir. İkinci bölümde ise her iki cinsiyetteki model, üzerindeki yapıştırıcı ile tutturulmuş kâğıtları tenlerinden ayırmaya çalışmışlardır. Bu işlem acıya ve ize neden olduğu için yasakların yazıldığı kâğıtlar aslında halen bedenlerinde asılıdır. Bu işlem hangi cinsiyet üzerinde uzun sürüyorsa o beden daha fazla acı çekecek ve vücudundaki izlerde bunların kanıtı olacaktır. Bu performansın sonunda hangi cinsiyetin üzerinde toplum baskısı ve yasak olduğu görülmüştür. Eşit mi ya da bir cinsiyet daha mı fazla?

Yasaklar vücut bulup yara iziyle modellerin bedeninde yaşarken, bu yasakları yazan kişilerin yanlarından son aşamada yürüyüp gitmişlerdir (Resim 32). Araştırmacı çalışmasında

toplumsal cinsiyetin beden üzerindeki etkisini araştırmıştır. Kullanılan kâğıt ve yapıştırıcı t¼r¼ sayı bakımından kadın üzerinde daha fazla etkiye ve acıya sebep olmuştur.

Resim 33 Aylin Demir, Non-1, Performans, 2020, Karab¼k, Photo by: Pınar Akkuş Ala. https://www.youtube.com/watch?v=4ifOi_gw-pA

Resim 34 Aylin Demir, Non-1, Performans, 2020, Karab¼k, Photo by: Pınar Akkuş Ala.

https://www.youtube.com/watch?v=4ifOi_gw-pA

Araştırmacı Non-1 çalışmasında kullandığı plastik poşet ve üçgen yapıdaki çerçeve ile ana rahmini temsil etmiştir (Resim 32). Araştırmacı alana girdiğinde mekân karanlık yapıdadır. Loş ışık ile dans figürleri hareketleri yapıp, üçgenin içerisine yerleşen sanatçı kırmızı boyalar ile temiz plastik poşeti adeta kırmızıya boyamıştır. Bir ritüel yada dileyiş olarak anımsanan bu çalışmada araştırmacı izleyicilerle görsel temasta bulunmuştur. (Resim 34) Boya ve fırçalarla temsili hareket eden araştırmacı, performansın sonunda şeffaf yapıdaki poşeti yırtarak üçgenin içinden çıkmıştır. Bu çıkış sahnesi çocuk yenini ifade etmektedir. Bebeğin doğuşu ile çığırış ve ilk bakış yaşadığına şahitlik etmektedir. Dünyaya bir göz atmış, ilk nefesini almış olmaktadır. Araştırmacı bu olayı sahneleyerek yerde duran beyaz beze doğru uzanmış, bezi açarak içerisine yerleşip gözlerini açmak yerine gözlerini dünyaya kapatmıştır.

Resim 35 Aylin Demir, Küab, Lips-Print, 2022, Karabük

Araştırmacı bir başka çalışması olan Lips-print'i oluştururken beş farklı eril örneğinden yararlanmıştır. Renkli boyalar kullanarak eril kişilerin dudak ve çene çevresine boyayı sürerek kâğıda öpücük izi çıkarmalarını istemiştir. Eril kişiler bu tarz davranışlardan hoşlanma olasılığı ve yapma olasılığı düşük olduğu için bulunması zor modeller olmuştur. Araştırmacı beş farklı erkek bireyi ile bu çalışmayı gerçekleştirmiştir. Toplumsal cinsiyet üzerinde baskı itibari ile yapmayı reddedenlerin sayısı yirmi üç kişidir. Yapılan çalışmadaki izler; boya ile öpme eylemi, dişil kişiliğe atfedilen bir özelliktir. Fakat çalışmadaki izler sayesinde sakal ve bıyık ile çıkan boya izleri aslında bir eril kişi olduğunu bize göstermektedir (Resim 35).

Resim 36 Aylin Demir, LiGhT, Heykel, 2022, Karabük

Queer kuramı zamanla kimliksizleşme kavramını da ortaya çıkarmıştır. Her türlü bireyi kısıtlayan kalıpların yıkılması ve geleceğe ışık olması adına araştırmacının Light (ışık) ismini verdiği bu heykel çalışması, kimliksizleşme ve yeniden doğuş hikâyesi ile birleşmektedir (Resim 36). Üzerinde bulunan ince ip şeklindeki imge toplumsal cinsiyetin kalıplarını aktarmaktadır. Araştırmacı; kim olduğu ve cinsiyeti belli olmayan bir el üzerinde, maske şeklini almış fakat yüzü tam anlamıyla görünmeyen bir silüet yerleştirmiştir. Maskenin altından çıkankırmızı renkte soluk çiçek ise yeşermeyi bekleyen hayatlar ve yaşamlar gibi yorgun ve bitkindir.

Araştırmacı Art is Natural performans çalışmasında doğa ile bütünleşmiştir. Pin pon toplarına sıcak silikon ile yaptığı göz damarları ve üzerlerini boyaması ile göze benzetmiştir. Araştırmacının gözleri toprağa gömmesi kimliksizliğe vurgu yapması anlamına gelmektedir. Bütün varlıklar eşit haklara sahiptir ve hiçbir şekilde hak ayrımı gözetilemez. Araştırmacı gözlerin bir bölümünü toprağa gömerken diğer bir bölümünü ise suya göndermektedir. Yavaş yavaş bıraktığı gözler suyun üzerinde süzülürken araştırmacı üzerlerine daha çok su bırakmaya çalışmaktadır (Resim 37).

Resim 37 Aylin Demir, Art is Naturel (Water), Performans, 2022, Karabük, Photo by: Cansu Yüksel.

<https://www.youtube.com/watch?v=FAKZ8Eif99s>

Doğa eşsizdir, geçmişten bugüne hep insanoğluna ev sahipliği yapmıştır. Bazı toplumlarda eril bazılarında dişil ve bazılarında da cinsiyetsiz yer almıştır. Orta Asya’da ise animistiktir. Hayvanlarla şekillenmiş bir dünya düzeni mevcuttur. Doğa herkesi, her fikri, her durumu kucaklayarak karşılamış ve ekolojik anlamda izin verebildiği kadar içinde barındırmıştır. Araştırmacının göz temsili yaptığı malzemenin ana maddesi pinpon topudur. Daire antik dönemlerden günümüze evrensel olguda; varlık, evren, yaşam, kaos vb. anlamlara gelmektedir. Sıcak silikon ile göz damarlarını yapan araştırmacı, sıcak silikonun zor şekil alması sebebiyle sayıca fazla deneme yapmıştır. Damarları yapılan pinpon topları; oje, cam boyası ve akrilik boya gibi malzemeler ile boyanmıştır. Son aşamada vernikleyip sudan etkilenmemesi sağlanmıştır. Performans çalışmasında araştırmacının gözü araç olarak alması kimliksiz halde duran gözleri yansıtmak istemesinden kaynaklanır. Her bir bireyin farklı göz rengi ve DNA’sı vardır. Araştırmacı gözleri toprağa gömerek kimliksizleştirmeye gönderme yapmıştır.

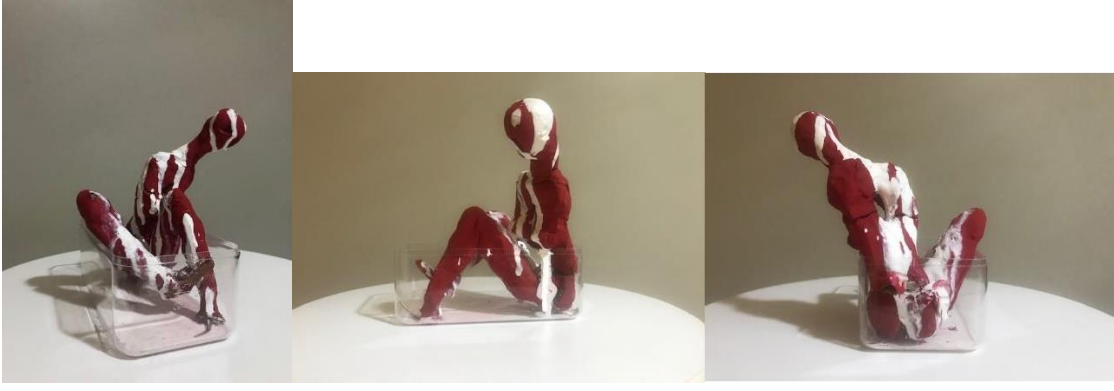

Resim 38 Aylin Demir, Art is Naturel (Soil), 2022, Karabük, Photo by: Cansu Yüksel.

<https://www.youtube.com/watch?v=yJcmjB0ID9w>

Toprak ile bedendeki kimlik algısı yaratan gözün buluşması, bütün cinslerin bazı organları düşünüldüğünde değişen pek bir şey olmadığını ifade etmektedir. Eksiklik, farklılık ve üstünlük gibi deyimlerin ortadan kalktığı doğa da bütün varlıklar birdir. Kurulan iletişim ve duygu paylaşımı isteği üzerine beraber olmayı tercih eden öznelere, istediklerini, özlemini duydukları yanlarını kısıtlamaktadırlar. Kendini sınırlandıran bedenler gitgide başka bir varlığa dönüşmektedir. Kültürel kurallar özne ve kimliğin algısını tekrarlayarak onu bu kurallar bütününe dâhil etmektedir.

Resim 39 Aylin Demir, Hole-1, Heykel, 2022, Karabük

Araştırmacı Hole-1 çalışmasını seramik hamuru ile yapmıştır. Heykelin iskeletini demir tel ile oluşturan araştırmacı, dış hattını kırmızı akrilik boya ile boyayarak, son aşamada beyaz akrilik boyayı üzerine akıtmıştır (Resim 39). Heykel sadece kafa, üst beden ve bacaklardan oluşmaktadır. Kimliği belli olmayan bu figürde sadece göğüs ve iki göğüsün arasında bir boşluk vardır. Hâlihazırda bulunan seçenekler arasında dişil ve eril bulunmakta olup kararsız kalmayı tercih eden bu figür, istenilen yerde ve istenilen zamanda bulunmamaktadır. Yeni oluşmaya başlayan, anne karnındaki bir bebek için sorulan ilk soru cinsiyetidir. Anne karnındaki bebek daha kimlik geliştirmemiş ve bilgi birikimi sadece anne karnındaki hayatıdır. Toplum olarak ilk sorulan soru ise cinsiyeti ne sorusu olur.

Resim 40 Aylin Demir, Hole-2, Heykel, 2022, Karabük

Araştırmacı, Hole-2 heykel çalışmasında (Resim 40) seramik hamur üzerine şekillendirme yapıp akrilik boya kullanmıştır. Çalışmada bir dişi bedenini temsil etmektedir. Omuz yapısından belli olan, doğum pozisyonu almış bir dişidir. Belden aşağısı figürde belli edilmemiştir. İki göğüs arasında dışarı çıkmaya çalışan küçük bir kafatası yerleştirilmiştir. Göğüs kafesinden sıyrılan ve net bir surat ifadesi olmayan bu karakter 'benlik'tir. Özne, bedeninin koruyucu vasfı ile kendi içerisinden dışarı çıkmak isteyen bir özne barındırır. Toplumların kuralları, dini öğretileri ile bağdaşmayan duygu ve düşüncelere yer verilmemektedir. Kişiler ana cins sayılan kadın ya da erkekten mevcut bulunduğu bedene göre davranmakla yükümlüdür. Beden, kabuk olarak adlandırılan vücut nasıl görünmekteyse, davranış biçimi aynı doğrultuda olmalıdır.

Resim 41 Aylın Demir, Cover your self, Performans, İstanbul, 2022

<https://www.youtube.com/watch?v=6Ik28JwC20Y>

Araştırmacı Queer ile işler üretirken, ortaya çıkan onur yürüyüşlerine gönderme yapmak amacıyla ‘Cover yourself’ adlı çalışmasını ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın arka planında yer alan renkli duvar kâğıdı ile bağdaşan Lgbt+ ile bütünleşen sembole gönderme yapılmıştır. Bu duvar kağıdı aslında yıllardır çocuk tasarım endüstrisinde kullanılan duvar kağıdından ibarettir. Çocuklar için gökkuşağı sembolü, en ilginç ve en ulaşılmaz olandır. Her çocuk mutlaka gökkuşağı resmi yapmıştır ya da yapmaya çalışmıştır. Araştırmacının yaptığı çalışmada bedenden sonra ana malzeme kırmızı ipliktir. Üzerindeki kıyafet beyaz çarşaftır. Bununla temiz ruhu temsil etmek istemiştir. Tıpkı şaman inanışındaki ak şaman (iyi şaman) gibi. Yüzüne kırmızı ipliği yavaş yavaş dolamaya ve bağlamaya çalışan sanatçı; dokumadaki; serim, düğüm ve çözüm öğelerinden yararlanmaktadır (Resim 41). İpi, yüzünü çevirmek için kullanan araştırmacı göz ve ağız bölgesini kapladıktan sonra nefes almakta zorluk yaşamıştır. Gözleri kapandığı için tedirgin olan ve karanlıktan başka bir şey göremeyen araştırmacı, korkmaya başlamıştır. Nefes almakta zorluk yaşayan araştırmacı ağızını açmaya çalışsa da bunu başaramamış ve sıkı bir şekilde ipi bağlamaya devam etmiştir. Araştırmacı ipin sonu geldiğinde ipi çözüm dönemine girmeye başlamıştır. İpi çözerken yaşadığı rahatlamayı kelimelerle anlatamayan araştırmacı tekrar nefes alabildiğini ve yaşamanın verdiği güzel sevinci performansın ardından yaşadığını anlatmaktadır.

Resim 42 Aylin Demir, Bledd, Dijital Baskı, 2022, İstanbul

Araştırmacı Bledd çalışmasında kadınların her ay yaşadığı periyodik mens dönemini (regl) vurgulamaya çalışmıştır. Düzenli olarak kan kaybederek her zamanki gibi davranan kadın bu olayı normal karşılamaktadır. Biyolojik olarak yaşanması gereken üremeye sebebiyet veren bu periyodik dönem ağrısı ve acısına rağmen vücudu doğum için hazırlamaktadır (Resim 42). Araştırmacı çalışmasını bu dönem içerisinde yaşanan sıkıntıyı aktarmak için dijital baskıya dönüştürmüştür. Araştırmacı bir kadındır ve kendi periyodik mens dönemlerini bir hafta düzenli olarak takip etmiş ve bununla ilgili fotoğraflarını çekmiştir.

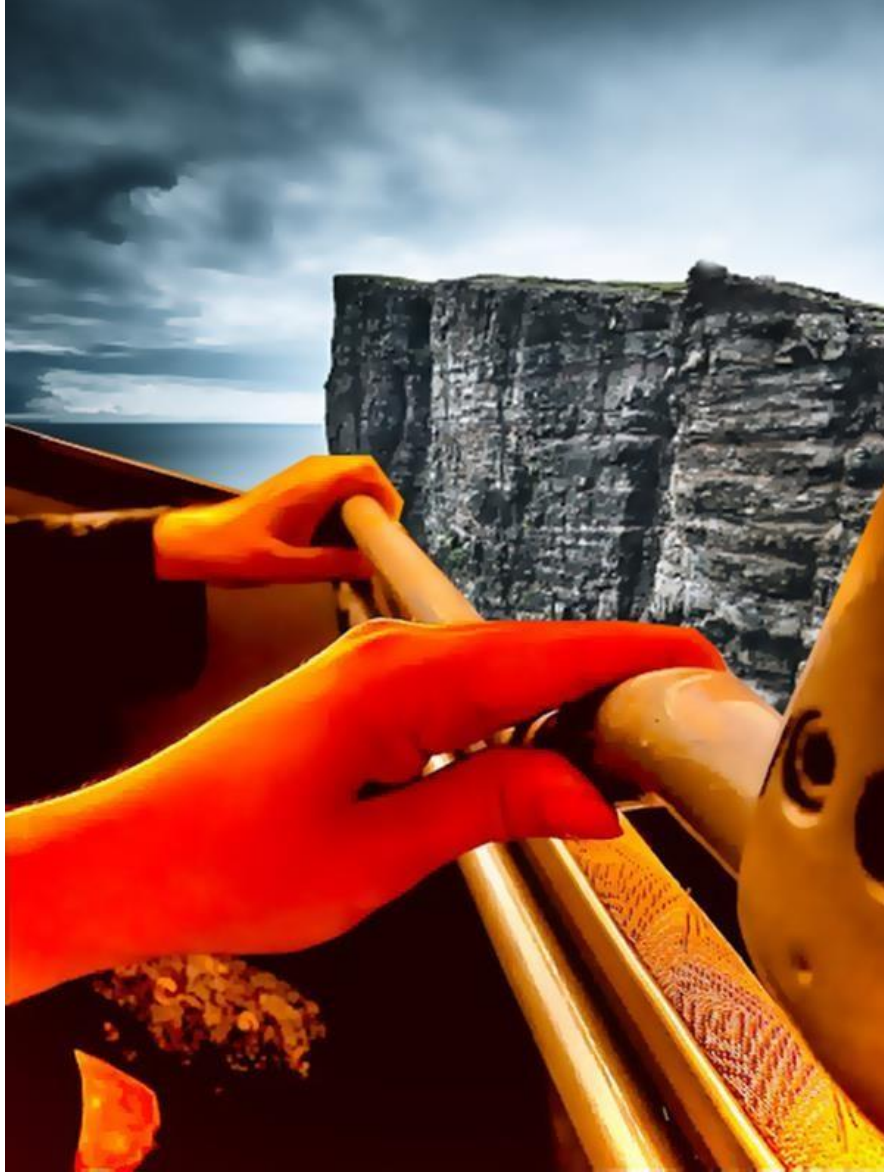
Resim 43 Aylin Demir, *Beaty*, Performans, 2022, Ordu

Araştırmacı ‘Beaty’ çalışmasını gelenekselleşmiş güzellik anlayışına yönelik tutumları eleştirme amaçlı işlemiştir. Sanatçıların ve feminist grupların farklı Şekillerde doğal güzellik anlayışını savunmalarından dolayı araştırmacı bu güzellik kavramını doğal olandan, yapay bir alana çekmiştir. Doğal bir görünüm ile koltuk altı ve bacak gibibelirli bölgelerde olağan Şekilde çıkan kıllar ile eşleştiren araştırmacı; doğal bırakma kadar doğal olmayan Şekilde alınan ve ilk göz önünde bulunan bir bölge olan kaş ile bağlantı kurmaya çalışmıştır (Resim 43). Araştırmacı Beaty çalışmasında cımbız ile kaşlarını tamamen almaktadır. Güzellik kavramını yadsıyarak, olağan dışı bir görünüm ile izleyicinin karşısına çıkmaktadır.

Resim 44 Aylin Demir, Ay, Dijital Baskı, 2022, Karabük

Araştırmacı ‘Ay’ çalışmasında arte povera akımından yararlanmıştır. Kullanılmış ve tüketim ürünü olarak artık pek tercih edilmeyen pinpon topu malzemeleri ile elli beş adet göz tasarlamıştır. Araştırmacı tasarlanan göz çalışmalarını mekâna yerleştirerek fotoğraflarını dijital ortama taşımıştır. Gözlerin mitolojik söylencelerdeki gibi tanrının gözü olgusunu ifade etmeye çalışan araştırmacı, gözleri birden fazla yapmıştır. Her bir göz için ayrı bir dilek dilemiş ve tanrının bu dileklerini yerine getirmesi için evin dört bir yanına konumlandırmıştır (Resim 44). Bu nazar olgusu ile bağıntılı düşünülebilir. Gören, duyan ve bilen tanrı, her daim istekleri görmezden gelmeyecektir düşüncesiyle bağlantılıdır. Fotoğrafların üzerinde düzenlemeler yapan araştırmacı dijital baskı olarak bu çalışmasını sergilemiştir.

Resim 45 Aylin Demir, Teyze, Dijital Baskı, 2022, Safranbolu

Araştırmacı ‘Teyze’ çalışmasında bir minübüsün içerisinde yolculuk ederken yanbaşında oturan ve uzaklara dalan bir kişi ile seyahat etmiştir. Genç-yaşlı, olgun-ham, kadın-erkek gibi zıt kutupları andıran bir kare ile bu çalışmada yer bulmuştur. Arka plana bir yalnızlığı anımsatan doğa görüntüsü eklenip ellerin yerleştiği ön plan ile dijital ortamda renklendirilmiştir (Resim 45). Araştırmacının ‘yirmi yıl sonraki halim’ diyerek nitelendirdiği bu çalışma dijital baskı olarak sergilenmektedir.

Resim 46 Aylin Demir, 'İsimsiz', Arte Povera, 2021, Karabük, Photo by: MuhammedAl Hallak.

Araştırmacı 'İsimsiz' çalışmasını arte povera akımından yararlanarak hazırlamıştır. Kullanılmış karton bardakların üzerine özgün tasarımlar yaparak sergilemiş ve ileri dönüşüm (up-cycle) malzemesi olarak kullanılarak dönüşmüştür (Resim 4). İlk fotoğraflanma süreci iç mekânda gerçekleşen karton bardakların, daha sonra dış mekânda sergilenerek izleyicin verdiği tepkiler gözlemlenmiştir. Tüketilmiş ürünün yeniden tasarlanıp öne çıkması izleyici tarafından ilgi ile karşılanmıştır.

SONUÇ

Sanat; davranışımızı, karakterimizi, adalet ve sempati hislerimizi rafine etmeli; kendi kendimizi tanımamızın, kendi kendimizi kontrol etmemizin, diğerleri için beslediğimiz saygı hislerimizin ve hareketlerimizin yücelmesine hizmet etmeli; bizi adiliğe, zulme, adaletsizliğe ve bayalığa tahammül etmeyecek şekilde geliştirmelidir.

George Bernard Shaw

Bu araştırmada toplumsal cinsiyet kurallarından hareketle Freud ve Butler gibi bilim insanları ve araştırmacıların görüşlerinden faydalanılmıştır. Beden ve performans sanatçılarının ve araştırmacılarının çalışmalarına ve araştırmalarına yer verilmiştir. Kimliksizlik, toplumsal cinsiyet rolleri ve queer kavramları gerekli dökümanlar ve sanatçı çalışmalarıyla örneklenerek sunulmuştur. Beden üzerinden türetilen fikirler ve yargılar performanslar üzerinden değerlendirilirken, sanatçıların işlerini hangi amaçla yaptıkları sorgulanmıştır.

Güncel sanatta yapılan toplumsal cinsiyet ve queer çalışmalarından örnekler incelenip, queer performans sanatı alanındaki çalışmalar röportajlarla değerlendirilmiştir. Güncel sanatta yapılan queer ve performans çalışmaları ile feminist çalışmaların ortak noktaları tartışılmıştır.

Queer, 1960'larda postmodern süreçte sanatçılar aracılığıyla ortaya işler sürülmüştür. Bedenlerin konuşulması bazı toplumlarda rahatsız edici ve yasak olarak karşılanmaktadır. Pek çok toplumda farklı bakış açıları ile değerlendirilen bu egemen toplumsal norm yapısı güncel sanat ortamında işlenmektedir. Queer, kimlik ve isim takma gibi imlemelere yer vermemekte ve karşı çıkmaktadır. Cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet yargılarından sıyrılan queer terimi toplumsal kültürdeki cinsiyet rollerine karşı çıkmaktadır.

Özünde, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet farklı konulardır. Ele aldıkları ve konuların birleşim noktaları birbirlerine benzese de değişim ve yönelim bakımından farklıdırlar. Toplumsal cinsiyet değiştirilmeyen toplum yargıları ile oluşturulmuş bir yerleşen normdur. Sosyolojik bir olgudur. Cinsiyet ise değişebilen tercihler doğrultusunda hareket edebilen bir normdur. Görüntüde değişmez, dini kurallarla ve dogmatik olarak belirlenir. Queer terimi

cinselliği yeni bir yönelim ile karşılamamaktadır. Yeni bir yol göstermemektedir. Şekillendirmemiş ya da yeni bir üretim geliştirmemiştir. Toplumun yargısal olarak kurgulanan, yapısına ek olarak düzensiz kimlik arayışları queer'in dikkatini çekmektedir. Kimlik bu sebeple queer ile birleşir ve toplumsal yargıdan uzaklaşma isteği ile yeni bir durum olarak ele alınmaktadır.

Araştırmacının gerçekleştirdiği performanslar yorumlanırken, toplumsal cinsiyet, cinsiyet ve queer kavramlarına gönderme yapılmak istenmiştir. Toplumsal bağlamda araştırmacı bir taraf tutmamakta, sadece var olan, konuşulan ve de gerçekleştirilen toplumsal hareketleri teziyle sunmaya çalışmaktadır.

Queer beden sürekli değişim içindedir. Toplum da bu değişime maruz kalmak durumundadır. İncelenen tüm çalışmalar, araştırmanın kapsamında üretim yapan araştırmacılarla örneklenmiştir.

Toplumsal cinsiyetin performans sanatına aktarımı ile ilgili çalışmalar kısıtlıdır. Yapılan performanslar sayıca az olmak ile birlikte queer kavramını Türkiye'de Leman Sevda Darıcıoğlu gibi isimler aracılığı ile görmekteyiz.

Tarih öncesinden bu yana varlığını sürdüren beden algısı, queer ile bir olmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunmaktadır. Cinsiyet kuramları içindeki diğer birçok kimlikler gibi hakimiyet sahibi olan dişil ve eril kimlikleri de içine almaktadır. Performans sanatına yansıyan bu queer terimi sayıca az sanatçı tarafından işlenmiş ve eleştirilmiştir. Bu alana ait çalışmalar ile queer'e ışık tutan ve anlamlandırmaya çalışan sanatçılara tez içerisinde yer verilmiş ve atıfta bulunulmuştur. Bu sanatçılar bedeni nesne olarak görerek doğa ile bütünleşmesini sağlamaya çalışmışlardır.

Gombrich'in nesne üzerine kurduğu cümle ile karşılaştırma yapıldığında beden nesne doğa ilişkisi direk bir şekilde görülebilir. Gombrich şöyle söyler: 'Eğer nesnelerin nasıl görünmesi gerektiğine ön yargılarla, akademik kurullarla değil de kendi gözlerimizle inanırsak, çok heyecanlı şeyler keşfedebiliriz.' (Gombrich, 2019: 513).

Araştırmacının çalışmaları doğrultusunda günümüz performans sanatları ve güncel sanat alanları queer kavramı ile birleştirilip, izleyici kitlesi ile buluşturulmuştur. Freud ve Butler gibi bilim insanları sayesinde bu tez içerisinde açıklamalar bilimsel verilere dayandırılarak yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- Adams, C.J. (2010), *Etin Cinsel Politikası*, Ayrıntı Yayınları.
- Akdemir. M. (14.03.2019), Özgür Can Taşçı ile röportaj.
- Altuğ. E. (3.Nisan 2022), Röportaj.
- Ancient, P. (2010), *Ucube Bedenlerin Fenomonolojisi*, (Çev. Ersel Topraktepe). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baynes, K. (2016), *Toplumda Sanat*, Yapı Kredi Yayınları. (Çev. Yusuf Atılgan).
- Beauvoir, S.D. (1989), *The Second Sex*, Vintage Books a Division of Random House,inc New York.
- Beauvoir, S. D. (1993), *İkinci Cins*, (Çev. B. Onaran). İstanbul: Paye.
- Butler, J. (2005), *Cinsiyet Belası*, Metis Yayınları. (Çev. Başak Ertür) Cage, J. (2016), *Modernizm Serüveni*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cage, J. (2016), *Sanat ve Kuram*, (Çev. S. Gürses). İstanbul: Küre Yayınları. (Eserin orijinali 2003'te yayımlandı).
- Cembalest , R.(Aralık 1990), "Müstehcenlik Davası: Nasıl Beraat Ettiler" , New York: Columbia Üniversitesi.
- Corbin, A., Courtine,J., Vigarello,G., (2021), *Bedenin Tarihi -1* , Alfa Yayınları.
- Demir. A. (19.03.2022), Ekin Bernay ile Röportaj.
- Demir. A. (09.04.2022), Leman Sevda Darıcıoğlu ile Röportaj.
- Doğan. İ. (29.04.2020), *Her Dansın Bir Öyküsü Var*, Cumhuriyet Gazetesi Köşe Yazısı
- Freud, S. (2009), *Cinsellik üzerine*, (Çev. Seher Kutlu), Ankara: Alter Yayıncılık
- Friedan, B. (2008), *Sigmund Freud'un cinsel tekbenciliği*, (Çev. Mine Tan), Dergipark
- Foster, H. (2009). *Gerçeğin Geri Dönüşü Yüzyılım Sonunda Avangard* (E. Hoşsucu Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gamson, J. (1995), *Kimlik hareketleri kendi kendini imha etmeli mi? Queer bir ikilem*, Oxford University Press
- Germaner, S. (1997), *1960 Sonrası Sanat: Akımlar, Eğilimler, Gruplar, Sanatçılar*, 1. Baskı. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Giderer, H. E. (Nisan:1995), "60'lı Yıllar ve Kavramsal Sanat" , Sayı: 3, *Anadolu Sanat*, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Giderer, H. E. (2003), *Resmin Sonu*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Gombrich, E.H. (2019), *Sanatın Öyküsü*, Remzi Kitabevi

- Guberman, R.M. (1996), Julia Kristeva interviews, New York: Columbia University Press.
- Irigaray, L. (1977), This Sex Which is Not One, Cornell University Press. Ithaca, New York.
- İnce, B.(2014), Jung'un Arketip Teorisi Ve Toplumsal Histerinin Çocuk Edebiyatında Dışavurumu: Prensi Olmayan Masal Kitabı. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 7 (4)
- Lacan, J. (2002). Ecrits a selection, (Çev. Bruce Fink) New York: W.W Norton Company.
- LYNTON, N. (1989). Modern Sanatın Öyküsü, (Çev. Cevat Çapan Sadi Öziş) Remzi Kitabevi: İstanbul
- Pearlman, L. (2015). 'Dissemblage' and 'Truth Traps': Creating Methodologies of Resistance in Queer Autoiographical Theatre. Theatre research international.
- Scott, J.W. (1999), Gender and the Politics of History, Columbia University Press.
- Şenel, E. (2015), Performans sanatları ve sanatçının anlatım aracı olarak beden, (Makale- cilt.4- sayı.16)
- ŞENOVA, Başak, Fluxus Üzerine Notlar, Haz. H. Altındere, Art-İst Yayınları, İstanbul, 2003
- WARR, T. , Jones, A. (Ed.) (2000) The Artist's Body (1. Baskı) Phaidon: London
- İnternet: <https://www.unlimiteddrag.com/post/aci-cekmeden-sanat-yapilmaz> (Erişim Tarihi: 05.03.2022)
- İnternet: Leman Sevdâ Darıcıoğlu, İnternet sayfası: <http://lemandaricioglu.com/tr/anasayfa/> (Erişim Tarihi: 22.05.2022)

GÖRSEL LİSTESİ

<u>Resim.1.</u> Marcel Duchamp, Fountain, Kavramsal Sanat, 1971, Pomoidou	17
<u>Resim.2.</u> Gerilla Girls, Benvenuti alla bienal Femminista! ('Gerilla Girls Talk Back: Portfolio 2'' dizisinden), 2005; Litografik poster	18
<u>Resim.3.</u> Ron Athey, Sebastian, Performans, 1994.....	20
<u>Resim.4.</u> George Maciunas, Fluxus bildirisi, 1963	21
<u>Resim.5.</u> Marina Abramovic, Ritim 0, Performans, 1974, Napoli	24
<u>Resim.6.</u> Marina Abramovic, Ritim 0, Performans, 1974, Napoli	25
<u>Resim.7.</u> Ayça Ceylan, Hepimize yer var, Performans, 2015, İstanbul	27
<u>Resim.8.</u> Ana Mendieta, Silüet serisinden isimsiz bir eseri, 1976	29
<u>Resim.9.</u> Mona Hatoum, Variation Discord and Division, 1984, Vancouver	31
<u>Resim.10.</u> Amanda Coogen, Sarı Seri, Performans, 2010 Visual	32
<u>Resim 11</u> Cindy Sherman, 'İsimsiz', 2010-2012, MOMA	33
<u>Resim.12.</u> Henry Matisse, La Danse, 1909-10, St Petersburg, Hermitage.....	35
<u>Resim.13.</u> Ekin Bernay, Röportaj, 19.03.2022.....	38
<u>Resim.14.</u> Ekin Bernay, Atlas, Performans, 2021, Londra	39
<u>Resim.15.</u> Nir Arielli, Tansiyon, Fotoğraf, 1999.....	41
<u>Resim.16.</u> Judy Chicago, Earth Birth, Kükt,1983	44
<u>Resim.17.</u> Lazlo Pearlman, Performans, Fotoğraf by Dyer Plummer, 2000.....	46
<u>Resim.18.</u> Nan Goldin, Sansürsüz Sergi, Fotoğraf, 2019, Tate Modern	48
<u>Resim.19.</u> Yves Klein, Canlı Fırçalar, Performans, 1960, Pompidou	49
<u>Resim.20.</u> İpek Duben, Şerife, tuyb, 1980	52
<u>Resim.21.</u> İpek Duben, Adele adam, tuyb, 1988.....	53
<u>Resim.22.</u> Şükran Moral, Üç kişi ile evlilik, Performans 1994, İtalya	54

<u>Resim.23.</u> Tracey E. Everyone I Have Slept With 1963-1995, Enstelasyon, 1997.....	55
<u>Resim.24.</u> Azade Köker, Tutku, Heykel, (Kaldırıldı) Ankara.....	56
<u>Resim.25.</u> Sarah Lucas, Doğal (Au Naturel), 1994	58
<u>Resim.26.</u> Köçek, Photo by; Serkan Gözder	59
<u>Resim.27.</u> Leman Sevda Darıcıoğlu, Philia, Performans, 2012	60
<u>Resim.28.</u> Catherine Opie, Gey-Lezbiyen Hayatı, Fotoğraf, 1993	61
<u>Resim.29.</u> Claude Cahun, I am in training Dont kiss me, Fotoğraf, 1927.....	62
<u>Resim.30.</u> Özgür Can Taşçı, İsimsiz, Gravür, 2018	63
<u>Resim.31.</u> Aylin Demir, Put-Hair, Performans, 2022, Safranbolu	65
<u>Resim.32.</u> A. Demir ve O. Ataman, Yasak elma, Performans, 2021, Karabük.....	66
<u>Resim.33.</u> Aylin Demir, Non-1, Performans, 2020, Karabük	67
<u>Resim.34.</u> Aylin Demir, Non-1, Performans, 2020, Karabük	67
<u>Resim.35.</u> Aylin Demir, Küab, Lips-Print, 2022, Karabük	68
<u>Resim.36.</u> Aylin Demir, LiGhT, Heykel, 2022, Karabük	69
<u>Resim.37.</u> Aylin Demir, Art is natürel (Water), Performans, 2022, Karabük	70
<u>Resim.38.</u> Aylin Demir, Art is natürel (soil), Performans, 2022, Karabük	71
<u>Resim.39.</u> Aylin Demir, Hole-1, Heykel, 2022, Karabük	72
<u>Resim.40.</u> Aylin Demir, Hole-2, Heykel, 2022, Karabük	73
<u>Resim.41.</u> Aylin Demir, Cover Your Self, Performans, 2022, İstanbul	74
<u>Resim.42.</u> Aylin Demir, Bledd, Dijital Baskı, 2022, İstanbul	75
<u>Resim.43.</u> Aylin Demir, Beaty, Performans, 2022, Ordu.....	76
<u>Resim.44.</u> Aylin Demir, Ay, Dijital Baskı, 2022, Karabük.....	77
<u>Resim.45.</u> Aylin Demir, Teyze, Dijital Baskı, 2022, Safranbolu	78
<u>Resim.46.</u> Aylin Demir, İsimsiz, Arte Povera, 2021, Karabük, Photo by: Muhammed Al Hallak	79

ÖZGEÇMİŞ

Aylin DEMİR, ilköğrenimini; Ordu/ Kabadüz Başköy İlköğretim okulu, ortaöğrenimini; İstanbul Yıldırım Beyazıt Ortaokulu'nda tamamladıktan sonra lise öğrenimini; 2014 yılında Ordu Kız Teknik ve Meslek Lisesi'nde tamamladı. 2014 yılında Karabük Safranbolu Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Resim bölümünü 3. olarak kazanan Demir, 2020 yılında bölüm birincisi ve onur öğrencisi olarak lisans öğrenimini tamamladı. 2020 yılında Karabük lisansüstü eğitim enstitüsü resim anasanat dalında master öğrencisi olarak eğitime başlamıştır. Yüksek lisans eğitimini 2022 yılında tamamlamıştır.

Öğrencilik süresi boyunca ulusal ve uluslararası birçok sergiye ve projelere katılmış, kendi sergilerini açmaya devam etmektedir.

Eğitim

Derece	Eğitim birimi	Mezuniyet yılı
Yüksek Lisans	Resim Anasanat	2022
Lisans	Resim	2020
Lise	Grafik ve Fotoğraf	2014

Yabancı Dil

İngilizce

Arapça